

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΚΓ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

**ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ**

Επιβλέπων: ΖΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Σπουδαστής: ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ - 2015

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται με τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.). Πιο συγκεκριμένα, βασικός σκοπός αποτελεί η ανάλυση του πλαισίου και η διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξής τους στον ελλαδικό χώρο. Για την συγγραφή του παρόντος αξιοποιήθηκε διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία, με στόχο την ανάλυση τόσο της ελληνικής εμπειρίας όσο και των ευρωπαϊκών εξελίξεων στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και ειδικότερα των Κοιν.Σ.Επ. Βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν είναι ότι, η σύσταση των Κοιν.Σ.Επ. είναι σημαντική για την δημιουργία ενός ελληνικού οικοσυστήματος Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της κοινωνικοοικονομικής κρίσης. Προϋπόθεση όμως για την επιτυχία τους αποτελεί η υπέρβαση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και η αξιοποίηση των ευκαιριών για την ανάπτυξη και την λειτουργία τους, που θα περιλαμβάνεται σε μία ολοκληρωμένη πολιτική για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα.

Λέξεις- Κλειδιά : Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.), νόμος 4019/2011, Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Abstract

This study deals with Social Cooperative Enterprises (Koin.S.Ep.) . More specifically main purpose is to analyze the context and to investigate their growth prospects in Greece. For the writing of this study, international and Greek literature were exploited, in order to analyze both the Greek experience and European developments in the field of Social Economy and Entrepreneurship and in particular Koin.S.Ep. . The main conclusions are that the establishment of Koin.S.Ep. is important for the creation of a Greek Social Economy and Entrepreneurship Ecosystem and may efficiently contribute in the addressing of the socioeconomic crisis . However prerequisite for their success is overcoming the problems they face and exploiting the opportunities for their development and operation within an integrated policy for the Social Economy and Entrepreneurship.

Key-Words: Social Cooperative Enterprises (Koin.S.Ep.), law 4019/2011, Social Economy, Social Entrepreneurship

Περιεχόμενα

<i>Περίληψη</i>	1
<i>Abstract</i>	1
<i>Εισαγωγή</i>	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»	8
1.1 Κοινωνική Οικονομία	8
1.2 Προσεγγίσεις Κοινωνικής Οικονομίας	9
1.2.1 Θεσμική Προσέγγιση	9
1.2.2 Κανονιστική Προσέγγιση.....	10
1.3 Κοινωνική Επιχειρηματικότητα	12
1.4 Κοινωνικές Επιχειρήσεις	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε.»	14
2.1 Ιστορική αναδρομή	14
2.2 Στρατηγικό πλαίσιο Ευρώπη 2020	16
2.3 Στο δρόμο για την Ευρώπη 2020	16
2.3.1 Πράξη για την Ενιαία Αγορά I (13/04/2011).....	17
2.3.2 Πρόγραμμα για την κοινωνική αλλαγή και την καινοτομία (6/10/2011)	17
2.3.3 Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα (25/10/2011)	18
2.3.4 Ομάδα εμπειρογνομόνων GECES.....	20
2.3.5 Πράξη για την Ενιαία Αγορά II (3/10/2012)	20
2.3.6 Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»	23
3.1 Νομοθετικό Πλαίσιο	24
3.1.1 Προϋπάρχουσα νομοθεσία.....	24
3.1.2 Ο νόμος 4019/2011 και η σύσταση των Κοιν.Σ.Επ.	24
3.1.2.1 Ορισμός των Κοιν.Σ.Επ.	25
3.1.2.2 Ένταξη, Ευπαθείς, Ευάλωτες και Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού	26
3.1.2.3 Διάκριση των Κοιν.Σ.Επ.	27
3.1.2.4 Σύσταση των Κοιν.Σ.Επ.	28
3.1.2.5 Μέλη των Κοιν.Σ.Επ.	29
3.1.2.6 Συνεταιριστικές μερίδες των Κοιν.Σ.Επ.	29
3.1.2.7 Οργανωτική δομή των Κοιν.Σ.Επ.	30
3.1.2.8 Οικονομικά των Κοιν.Σ.Επ.	31
3.1.2.9 Έλεγχος και κυρώσεις επί των Κοιν.Σ.Επ.	32
3.1.2.10 Ενώσεις και διάλυση των Κοιν.Σ.Επ.	33
3.2 Η παρούσα κατάσταση των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα	33
3.2.1 Οι Κοιν.Σ.Επ στην Ελλάδα σε αριθμούς	33

3.2.2 Στρατηγικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη του Τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας 39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ «ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»	42
4.1 Χρηματοδοτικά Προβλήματα	42
4.2 Φορολογικά Ζητήματα	43
4.3 Έλλειψη Υποστήριξης και Συμβουλευτικής	43
4.4 Δυσκολίες στην δικτύωση και την εκπροσώπηση των Κοιν.Σ.Επ.	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ «ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΟΥΣ»	46
5.1 Θεσμικό πλαίσιο	46
5.2 Χρηματοδότηση	46
5.2.1 Παροχή Εναρκτήριων Κεφαλαίων και Μικροπιστώσεων	47
5.2.2 Ενεργοποίηση Κρατικών Προγραμμάτων	47
5.2.3 Ενεργοποίηση Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας	48
5.3 Μέτρηση Κοινωνικών Επιπτώσεων των Κοιν.Σ.Επ.	48
5.4 Ανάπτυξη Θερμοκοιτίδων Κοιν.Σ.Επ.	49
5.5 Διαμόρφωση Πνεύματος Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ «ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»	51
6.1 Προοπτικές που γεννά η κρίση	51
6.1.1 Αποδιοργάνωση Μικρομεσαίας Επιχειρηματικότητας	53
6.1.2 Περιορισμός Κράτους Πρόνοιας	55
6.1.3 Τάσεις Αποκέντρωσης	56
6.2 Το «Κοινωνικό Κεφάλαιο»	56
6.3 Αξιοποίηση της δυναμικής της ΕΕ στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας	58
6.4 Αξιοποίηση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ «ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ»	60
7.1 Θεσμικό πλαίσιο	60
7.2 Χρηματοδότηση	61
7.3 Φορολογία	62
7.4 Δείκτης Κοινωνικού Αντίκτυπου	62
7.5 Υποστήριξη και Συμβουλευτική	63
7.6 Επιχειρηματικοί Άγγελοι	63
7.7 Δικτύωση	64

7.8 Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών	65
<i>Επίλογος</i>	66
<i>Βιβλιογραφικές Αναφορές</i>	69

Πίνακας εικονογράφησης

Σχήμα 1: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. ανά κατηγορία.....	34
Σχήμα 2: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά κατηγορία (Ποσοστιαία κατανομή)	35
Σχήμα 3: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά περιφέρεια.....	35
Σχήμα 4: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά περιφέρεια (Ποσοστιαία κατανομή)	36
Σχήμα 5: Αριθμός Εγγραφών Κοιν.Σ.Επ ανά έτος.....	37
Σχήμα 6: Αριθμός Εγγραφών Κοιν.Σ.Επ ανά κατηγορία και ανά έτος.....	37
Σχήμα 7: Ολικό ποσοστό ανεργίας σε % πληθυσμού για την Ελλάδα και την Ευρώπη των 28 (πηγή Eurostat).....	52
Σχήμα 8: Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού για την Ελλάδα και την Ευρώπη των 28 (πηγή Eurostat)	52
Σχήμα 9: Αριθμός ΜμΕ από το 2008-2015 για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (πηγή Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).....	54

Πίνακας συντμήσεων και συντομογραφιών

CEP-CMAF	European Standing Conference of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundations Ευρωπαϊκή Μόνιμη Διάσκεψη των Συνεταιρισμών, Ταμείων Αλληλασφάλισης, Ενώσεων και Ιδρυμάτων
CICOPA	International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Cooperatives Διεθνής Οργανισμός Βιομηχανικών Συνεταιρισμών και Συνεταιρισμών Προσφοράς Υπηρεσιών και Βιοτεχνών
CWES	Conseil Wallon de l'Economie Sociale Συμβούλιο της Βαλλονίας για την Κοινωνική Οικονομία
GECES	Groupe d'Experts de la Commission sur l'Entrepreneuriat Social Ομάδα των Εμπειρογνομόνων για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα
Α.μεΑ.	Άτομα με αναπηρία
ΑΦΜ	Αριθμός Φορολογικού Μητρώου
ΔΟΥ	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία
ΔΣΚΑ	Δημόσια Σύμβαση Κοινωνικής Αναφοράς
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Ε.	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
ΕΠΑΝ ΙΙ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα
Ε.Σ.Π.Α.	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΕΤΕΑΝ	Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης
ΕΥ ΚΕΚΟ	Ειδική Υπηρεσία Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Οικονομίας

Κοιν.Σ.Επ.	Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση
Κοι.Σ.Π.Ε.	Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης
ΜμΕ	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.	Νόμος
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Τ.Α.	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Παρ.	Παράγραφος
Περ.	Περίπτωση
Π.Ε.Α. Ι	Πράξη για την Ενιαία Αγορά Ι
Π.Ε.Α. ΙΙ	Πράξη για την Ενιαία Αγορά ΙΙ
ΤΟΠ-ΕΚΟ	Τοπικές Δράσεις Κοινωνικής Ένταξης για Ευάλωτες Ομάδες
ΤοπΣΑ	Τοπικά Σχέδια Απασχόλησης
χ.χ.	Χωρίς Χρονολογία

Εισαγωγή

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.), ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Βασικά στοιχεία που μπορούν εννοιολογικά να τις χαρακτηρίσουν είναι η ελεύθερη συμμετοχή, όπως αυτή εκφράζεται μέσω της ελεύθερης συνεργασίας προσώπων, και ο κοινωνικός σκοπός, όπως αυτός απευθύνεται κυρίως στην ένταξη των ευάλωτων ομάδων στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Αποτελούν θεσμοθετημένη μορφή Κοινωνικής Επιχείρησης, βάσει του νομοθετικού πλαισίου του Ν.4019/2011.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να οριοθετήσει το πλαίσιο και τις προοπτικές ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα. Για την εκπόνηση της εργασίας αξιοποιήθηκε διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία, με στόχο την ανάλυση τόσο της ελληνικής εμπειρίας όσο και των ευρωπαϊκών εξελίξεων στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας, και ειδικότερα των Κοιν.Σ.Επ.

Αναφορικά με την δομή της, η εργασία απαρτίζεται από 7 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο ευρύτερο θεωρητικό υπόβαθρο σχετικά με την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα και τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ανασκόπηση του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναφέρονται τα σημαντικότερα σχετικά προγράμματα. Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ελληνική πραγματικότητα, όπου παραθέτονται τα σημαντικότερα σημεία του νομοθετικού πλαισίου που διέπουν την σύσταση και την λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ. αλλά και το στατιστικό ίχνος τους στην χώρα μας. Το τέταρτο κεφάλαιο αναδεικνύει τα γενικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ., ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθενται προτάσεις βελτίωσης για την ανάπτυξη και λειτουργία τους. Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να οριοθετηθούν οι προοπτικές ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα. Στο έβδομο κεφάλαιο, παραθέτονται ορισμένες κατευθύνσεις βελτίωσης σχετικά με την σύσταση και λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ., που προκειμένου να ενταχθούν στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Τέλος στον επίλογο, παραθέτονται συνοπτικά τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

1.1 Κοινωνική Οικονομία

Μια από τις βασικές έννοιες που αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων, είναι η Κοινωνική Οικονομία. Η Κοινωνική Οικονομία καλύπτει τον χώρο ανάμεσα στον πρώτο – κερδοσκοπικό τομέα, που έχει ως βασικό χαρακτηριστικό του την επιδίωξη του κέρδους μέσα από την επιχειρηματική δραστηριότητα, και στον δεύτερο – κρατικό τομέα, που περιλαμβάνει τους κρατικούς οργανισμούς και τις κερδοσκοπικές και μη οργανώσεις που λειτουργούν υπό κρατικό έλεγχο και έχουν ως σκοπό να ωφελήσουν το κράτος και την κοινωνία.

Η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας έχει τις καταβολές της από τον 18^ο αιώνα, ωστόσο η διεθνής βιβλιογραφία δεν έχει κατορθώσει να δώσει κάποιον καθολικά αποδεκτό ορισμό της. Η απόδοση ενός ενιαίου και καθολικού ορισμού για την πολυδιάστατη πραγματικότητα της Κοινωνικής Οικονομίας αποτελεί μια πρόκληση, λόγω της πολυπλοκότητας των λειτουργικών της μορφών αλλά και της πληθώρας των πεδίων δράσης που την αποτελούν (Γεώργας, 2013). Κατά συνέπεια στην διεθνή βιβλιογραφία απαντώνται ποικίλοι ορισμοί της, που το περιεχόμενό τους διαφέρει μεταξύ των συγγραφέων, ανάλογα με τον επιστημονικό χώρο από τον οποίο προέρχονται, της σκοπιάς από την οποία την παρατηρούν και στο κατά πόσο δίνουν έμφαση στην πολιτική ή στην οικονομική διάσταση του όρου (Νικολάου, 2014).

Εξαιτίας αυτής της πολυπλοκότητας, τα τελευταία χρόνια αποφεύγεται γενικά η χρήση ορισμών με μονοδιάστατο προσανατολισμό και προτιμάται η οριοθέτηση της έννοιας μέσω μίας σειράς κοινών στοιχείων που μπορούν να χαρακτηρίσουν τον όρο «Κοινωνική Οικονομία» (ibid.). Μια πρόσφατη εννοιολογική προσέγγιση της Κοινωνικής Οικονομίας, είναι του Χάρτη των Αρχών της Κοινωνικής Οικονομίας που προωθείται από την Ευρωπαϊκή Μόνιμη Διάσκεψη των Συνεταιρισμών, Ταμείων Αλληλασφάλισης, Ενώσεων και Ιδρυμάτων (CEP-CMAF). Τα βασικά στοιχεία της Κοινωνικής Οικονομίας μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Υπεροχή του ατόμου και του κοινωνικού στόχου έναντι του κεφαλαίου.
2. Εθελοντική και ανοιχτή συμμετοχή των μελών.
3. Δημοκρατικός έλεγχος και συμμετοχή των μελών.
4. Συνδυασμός των συμφερόντων των μελών και του γενικού συμφέροντος.
5. Υπεράσπιση και εφαρμογή των αρχών της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας.
6. Αυτόνομη διοίκηση και ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές.
7. Αξιοποίηση των πλεονασμάτων για την επίτευξη των βιώσιμων στόχων, των υπηρεσιών των μελών ή του γενικού καλού. (Campos and Ávila, 2012)

1.2 Προσεγγίσεις Κοινωνικής Οικονομίας

Οι εργασίες που σχετίζονται με την Κοινωνική Οικονομία, την περιγράφουν με όρους που αντιστοιχούν σε τρία κύρια είδη οργανισμών, οι οποίοι αποτελούν και τις επιμέρους συνιστώσες της. Η προσέγγισή της μπορεί να γίνει, είτε μέσω των θεσμικών μορφών της, είτε δίνοντας έμφαση στις κοινές αρχές που αυτές οι οργανώσεις μοιράζονται μεταξύ τους. Η πρώτη ονομάζεται θεσμική και η δεύτερη κανονιστική προσέγγιση. Στις μέρες μας, οι δύο αυτές προσεγγίσεις συνήθως συνδυάζονται (Defourny and Develtere, 1999).

1.2.1 Θεσμική Προσέγγιση

Στις περισσότερες βιομηχανοποιημένες κοινωνίες, οι επιχειρήσεις και οι οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις κύριες κατηγορίες, τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις, τα ταμεία αλληλασφάλισης και τις οργανώσεις εκείνες που γενικά καλούνται «ενώσεις» και η δομή τους διαφέρει από χώρα σε χώρα. Παρόλο που η συγκεκριμένη προσέγγιση, αλλά και οι οργανώσεις αυτού του είδους, έχουν αναγνωριστεί εδώ και πολλά χρόνια, έλειπε η νομική αναγνώριση για δραστηριότητες βασισμένες στην ελεύθερη συνεργασία των μελών και

για αυτό τον λόγο παρέμεναν άτυπες ή και μυστικές (Defourny, 2001). Οι τρεις κατηγορίες της Κοινωνικής Οικονομίας περιλαμβάνουν:

Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις: Αποτελούνται κυρίως από αγροτικούς, πιστωτικούς, καταναλωτικούς, ασφαλιστικούς, οικιστικούς κ.α. συνεταιρισμούς. Ένας συνεταιρισμός μπορεί να οριστεί ως μια αυτόνομη ένωση προσώπων, που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων τους, μέσω μιας δημοκρατικά και από κοινού διοικούμενης επιχείρησης (European Commission, 2014a).

Ταμεία αλληλασφάλισης: Περιλαμβάνει οργανώσεις που έχουν σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, μέσω σύστασης τοπικών ασφαλιστικών συστημάτων. Σκοπός αυτών των ταμείων είναι να καταστήσουν αμοιβαίο και κοινό, για τον κάθε συμβαλλόμενο της κοινότητας, ένα ευρύ φάσμα κινδύνων, που αφορούν την υγεία, τον θάνατο, τις κακές σοδειές κτλ. (Defourny, 2001).

Ενώσεις: Η τρίτη συνιστώσα, αφορά κυρίως οργανώσεις προάσπισης δικαιωμάτων που μπορούν να θεωρηθούν πάροχοι υπηρεσιών, είτε προς τα μέλη, είτε προς άλλους ανθρώπους, είτε προς όλη την κοινότητα. Αποτελούν ελεύθερες μορφές ενώσεων οι οποίες παρέχουν αγαθά ή προσφέρουν υπηρεσίες και δεν έχουν το κέρδος αλλά την κοινωνική προσφορά ως τον βασικό σκοπό τους (ibid.).

1.2.2 Κανονιστική Προσέγγιση

Ο δεύτερος τρόπος προσέγγισης της Κοινωνικής Οικονομίας, δίνει έμφαση στις βασικές αρχές που μοιράζονται τα είδη των οργανώσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Προσπαθεί να αιτιολογήσει γιατί επιχειρήσεις που φαινομενικά διαφέρουν, ανήκουν στην Κοινωνική Οικονομία. Η κανονιστική προσέγγιση δεν είναι απλά συμπληρωματική της θεσμικής, αλλά αποτελεί ζωτικής σημασίας συστατικό στοιχείο για την οριοθέτηση του τομέα. Στις μέρες μας υπάρχει μια ευρύτερη αποδοχή ότι τα κοινά χαρακτηριστικά τους αφορούν τόσο τον παραγωγικό σκοπό όσο και την εσωτερική δομή των οργανώσεων αυτών (ibid.). Ένας ορισμός για την Κοινωνική Οικονομία, όπως προτάθηκε από το Conseil Wallon de l'Economie Sociale (CWES) το 1990, και χρησιμοποιείται από πολλές χώρες αναφέρει ότι:

«Η Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες, που διεκπεραιώνονται από συνεταιρισμούς, ταμεία αλληλασφάλισης και ενώσεις και των οποίων η ηθική στάση αντιπροσωπεύεται από τις ακόλουθες αρχές:

- *Στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των μελών ή της κοινότητας και όχι στην παραγωγή κέρδους.*
- *Χαρακτηρίζονται από ανεξάρτητη διαχείριση.*
- *Ακολουθούν δημοκρατικές διαδικασίες για την λήψη των αποφάσεων.*
- *Θέτουν σε προτεραιότητα τους ανθρώπους και την εργασία έναντι του κεφαλαίου, κατά την διανομή του εισοδήματος.» (Defourny, 2001)*

Βασικό πλεονέκτημα του συγκεκριμένου ορισμού είναι ότι συνδυάζει την θεσμική προσέγγιση με τις αρχές και τις αξίες που, σύμφωνα με την κανονιστική προσέγγιση, διέπουν τις κοινωνικές οργανώσεις (ibid.).

Η πρώτη αρχή αναφέρει ότι οι οικονομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την Κοινωνική Οικονομία δεν έχουν ως προτεραιότητα την οικονομική απόδοση από την επένδυση ενός κεφαλαίου, αλλά στοχεύουν στην παροχή υπηρεσιών στα μέλη και στην κοινωνία γενικότερα. Παρόλο που είναι πιθανό να προκύψει πλεόνασμα από την οικονομική τους δραστηριότητα, αυτό δεν αποτελεί το βασικό κίνητρο για την λειτουργία τους. Η δεύτερη αρχή υπογραμμίζει ότι η ανεξαρτησία της διαχείρισης τους αποτελεί τη βασική ειδοποιό διαφορά σε σχέση με τους δημόσιους φορείς που παράγουν αγαθά και προσφέρουν υπηρεσίες, και θεωρείται βασική αρχή καθώς παρέχει ουσιαστική ώθηση σε εθελοντικές πρωτοβουλίες. Όσον αφορά την τρίτη αρχή της δημοκρατικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων, αυτή βασίζεται στον συνεταιριστικό κανόνα «ένα μέλος, μία ψήφος». Τέλος η τέταρτη αρχή, καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών που ακολουθούν οι κοινωνικές οργανώσεις και περιλαμβάνουν την διανομή του πλεονάσματος, την δημιουργία αποθεματικών κεφαλαίων και την χρήση των πλεονασμάτων για κοινωνικούς σκοπούς (ibid.).

1.3 Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Η μορφή επιχειρηματικότητας που πηγάζει από την Κοινωνική Οικονομία ονομάζεται Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αποτελεί μια συγκεκριμένη και διακριτή μορφή επιχειρηματικότητας, που στοχεύει στην επίτευξη κοινωνικού σκοπού μέσα από την δημιουργία κοινωνικής αξίας (Κατσίκης και Παπαγιαννάκης, 2012). Παρόλο που κατά την λειτουργία τους μπορεί να προκύψει κέρδος, αυτό αξιοποιείται για κοινωνικό σκοπό. Αυτή είναι η βασικότερη διαφορά της σε σχέση με μία συμβατική κερδοσκοπική επιχείρηση, όπου το κέρδος το καρπώνονται οι ιδιοκτήτες ή μέτοχοί της.

Από την μελέτη της βιβλιογραφίας για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, προκύπτει γενικά το συμπέρασμα ότι αποτελεί μια πολυποίκιλη έννοια. Σε κάποιες μελέτες δίνεται έμφαση στην αξία της ως μέσου άμβλυνσης των κοινωνικών προβλημάτων, κάποιες άλλες επικεντρώνονται στην κοινωνική αξία που δημιουργούν, ενώ ορισμένες στοχεύουν στην κατανόηση του φυσικού υποκειμένου της, δηλαδή του κοινωνικού επιχειρηματία (ibid.). Σε όλες ωστόσο τις περιπτώσεις, έμφαση δίνεται στην αναγκαιότητα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

1.4 Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Η ετερογένεια των οργανώσεων που αποτελούν την Κοινωνική Οικονομία, δημιουργεί θεωρητικό και πρακτικό πρόβλημα στην κατανόηση της, το οποίο επιχειρήθηκε να υπερκαλυφθεί με την χρήση ενός νέου όρου, αυτού της κοινωνικής επιχείρησης. Η κοινωνική επιχείρηση αποτελεί καταρχήν μια «*επιχειρηματική πρωτοβουλία, αλλά για την επίτευξη ενός κοινωνικού σκοπού*» (Ζάννης, 2013: 139). Στις μέρες μας, ο όρος της κοινωνικής επιχείρησης λειτουργεί περισσότερο στοχευμένα και δεν περιλαμβάνει όλες της οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, αλλά ορίζει την επιχειρηματική εξέλιξη ορισμένων εξ αυτών (ibid.).

Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για οργανώσεις που δραστηριοποιούνται με το όραμα της κοινωνικής αλλαγής και της επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων, οι οποίες, προκειμένου να πετύχουν, βασίζονται σε βασικές αρχές επιχειρηματικότητας (Κατσίκης και Παπαγιαννάκης, 2012). Αποτελούν υβριδικές οργανώσεις που διακρίνονται από τις συμβατικές ως προς τον τρόπο διοίκησης και τις πηγές εσόδων, και δίνουν έμφαση *«στην καινοτομία και στην προώθηση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας έχοντας άλλους στόχους από τη μεγιστοποίηση του κέρδους»* (Ζάννης, 2013: 139-140).

Η αναγνώριση ότι η κοινωνική επιχείρηση αποτελεί μια νέα οντότητα στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, οδήγησε το δίκτυο EMES, στην διαμόρφωση ενός ορισμού βασισμένου στα κοινά κριτήρια που χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Αυτός ο ορισμός εργασίας διακρίνει 4 οικονομικά και 5 κοινωνικά κριτήρια:

Οικονομικά Κριτήρια:

- Συνεχής δραστηριότητα παραγωγής αγαθών ή/και παροχής υπηρεσιών.
- Υψηλός βαθμός αυτονομίας στην διοίκηση και την διαχείριση
- Σημαντικό επίπεδο οικονομικού ρίσκου
- Ελάχιστο επίπεδο αμειβόμενης εργασίας

Κοινωνικά Κριτήρια

- Σαφής κοινωνικός σκοπός.
- Πρωτοβουλία που ξεκινάει από ομάδα πολιτών.
- Σύστημα λήψης αποφάσεων που δεν στηρίζεται στην κατοχή κεφαλαίου.
- Συμμετοχική φύση, που εμπλέκει όσους επηρεάζονται από την δράση της επιχείρησης
- Περιορισμένη διανομή στα κέρδη (Defourny, 2001)

Εδώ ολοκληρώνεται η σύντομη, πλην αναγκαία, αποσαφήνιση βασικών όρων και εννοιών, που αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο για την μελέτη και κατανόηση του θεσμού των Κοιν.Σ.Επ. Ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο, όπου αναφέρεται στην κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε.»

Το παρόν κεφάλαιο ασχολείται με την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρχικά γίνεται μία πολύ σύντομη ιστορική αναδρομή για την πορεία της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Έπειτα περιγράφονται οι βασικότερες δράσεις και προγράμματα πολιτικής της Ε.Ε. που σκοπεύουν στην ενίσχυση του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

2.1 Ιστορική αναδρομή

Η οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1970 ήταν μια από τις αιτίες που οδήγησε στην ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής επιχείρησης. Η μείωση της οικονομικής ανάπτυξης και η επακόλουθη αύξηση της ανεργίας, άσκησαν έντονη πίεση στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας των κρατών της δυτικής Ευρώπης. Επιπλέον, η ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς τον τελευταίο αιώνα, σε συνδυασμό με την ολοένα και αυξανόμενη απελευθέρωση και παγκοσμιοποίηση των αγορών, ενίσχυσε τα κοινωνικά προβλήματα που σχετίζονταν με την οικονομία (Travaglini et al., 2010). Υπό το πρίσμα αυτό, αναπτύχθηκαν πρωτοβουλίες και προγράμματα για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων κοινωνικών προβλημάτων (Poore, 2011).

Σε αυτό το περιβάλλον, οι οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας ξεκίνησαν να έχουν μια αυξανόμενη επίδραση στην εξεύρεση λύσεων για αυτά τα προβλήματα, συχνά κατά τρόπο επιχειρηματικό, σε τομείς όπως οι κοινωνικές υπηρεσίες, η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και το περιβάλλον, που παλαιότερα ενέπιπταν στην σφαίρα αποκλειστικότητας του κράτους πρόνοιας (Travaglini et al., 2010).

Στην Ευρώπη, η έννοια των «κοινωνικών επιχειρήσεων» εμφανίζεται αρχικά στην Ιταλία, όπου στα τέλη του 1980 αναπτύχθηκαν νέες πρωτοβουλίες με την μορφή συνεταιρισμών, έχοντας ως στόχο να αντιμετωπίσουν την συνεχή αύξηση των αναγκών, κυρίως στους τομείς της εργασιακής ένταξης αλλά και των προσωπικών υπηρεσιών. Η

αξιοσημείωτη ανάπτυξη αυτών των επιχειρήσεων στην Ιταλία, αποτέλεσε έμπνευση και για άλλες χώρες στις επόμενες δεκαετίες (Defourny and Nyssens, 2012).

Ως αποτέλεσμα της σταδιακής ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, ανέκυψε η ανάγκη για νέα νομικά πλαίσια, που θα επέτρεπαν στις επιχειρήσεις να συνυφάνουν την κοινωνική τους αποστολή με μία οικονομική δραστηριότητα (Travaglini et al., 2010). Από τις πρώτες χώρες που προχώρησαν στην διαμόρφωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου ήταν η Ιταλία. Δεδομένου ότι η ισχύουσα έως τότε νομοθεσία δεν επέτρεπε την δημιουργία ενώσεων για επιχειρηματικές δραστηριότητες, το ιταλικό κοινοβούλιο ψήφισε το 1991 νόμο για την σύσταση νέων νομικών μορφών κοινωνικής επιχειρηματικότητας, των «κοινωνικών συνεταιρισμών», οι οποίες αποδείχθηκαν μια μορφή πρωτοποριακών κοινωνικών επιχειρήσεων (Defourny and Nyssens, 2012).

Εκτός της Ιταλίας, πολλές ευρωπαϊκές χώρες προώθησαν νομοθετικά πλαίσια και υιοθέτησαν νέες νομικές μορφές κοινωνικού επιχειρείν, προκειμένου να συμβαδίσουν με τον ολοένα και αυξανόμενο αριθμό τέτοιων οργανώσεων. Έτσι, στην Γαλλία, την Πορτογαλία, την Ισπανία και την Ελλάδα, δημιουργήθηκαν νέες νομικές οντότητες συνεταιριστικού τύπου, ενώ χώρες όπως το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία (με νέο νόμο ψηφισθέντα το 2006), προτίμησαν ανοιχτά πρότυπα κοινωνικών επιχειρήσεων, όχι απαραίτητα συνεταιριστικών, προκειμένου να διευρύνουν την έννοια της κοινωνικής οικονομίας με την οικονομία της αγοράς και των συμβατικών επιχειρήσεων (ibid.).

Η διαμόρφωση νομοθετικών πλαισίων στις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες θεωρείται σημαντική και τα κοινοβούλια προωθούν συχνά νομοθετικές ρυθμίσεις που συμπληρώνουν και βελτιώνουν τον χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Γαλλίας όπου τον Ιούλιο του 2014 ψήφισε νέο νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει σημαντικές πτυχές λειτουργίας της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας (CICOPA, 2014).

2.2 Στρατηγικό πλαίσιο Ευρώπη 2020

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιλαμβανόμενη την βαρύνουσα σημασία της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας, στράφηκε δυναμικά προς τον τομέα αυτό, αναλαμβάνοντας σημαντικές δράσεις για την ανάδειξη και την υποστήριξή του. Έτσι η Ε.Ε. συνέβαλε, και συνεχίζει να συμβάλει, στην δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου κατευθυντήριων γραμμών αναφορικά με την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στα κράτη μέλη της. Παράλληλα, προσπαθεί να τις ενσωματώσει στις γενικότερες πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την ενίσχυση της απασχόλησης και την βιώσιμη ανάπτυξη.

Καθώς η σύγχρονη οικονομική και κοινωνική κρίση αρχίζει να γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στην Ευρώπη, η Ε.Ε. υιοθετεί την «Ευρώπη 2020», η οποία αποτελεί την αναπτυξιακή στρατηγική της για την περίοδο 2011-2020. Η στρατηγική αποτελείται από 5 άξονες¹ και 7 εμβληματικές πρωτοβουλίες². Με την «Ευρώπη 2020» η Ε.Ε. αναγνωρίζει την επιτακτική ανάγκη ανάληψης δράσεων προκειμένου να επιτευχθεί μία έξυπνη, βιώσιμη και με κοινωνική ένταξη ανάπτυξη (Νασιούλας, 2013α). Έτσι η «Ευρώπη 2020» θέτει ως βασικές τις προτεραιότητες την επίτευξη συνθηκών για μία βιώσιμη, χωρίς αποκλεισμούς έξυπνη ανάπτυξη. Οι προτεραιότητες αυτές, οι οποίες συλλειτουργούν και αλληλοενισχύονται, αποτελούν το πεδίο καθορισμού της Κοινωνικής Οικονομίας της αγοράς για τον 21^ο αιώνα (European Commission, 2010).

2.3 Στο δρόμο για την Ευρώπη 2020

Οι φιλόδοξοι στόχοι που θέτει η Ε.Ε. με την «Ευρώπη 2020» προτρέπει τα κράτη μέλη να προβούν σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, με έμφαση στη λήψη μέτρων για την προώθηση και την ανάπτυξη της απασχόλησης. Για τον σκοπό αυτό, η Ε.Ε. έχει αναλάβει σημαντικές δράσεις για την ενίσχυση και την υποστήριξη των κοινωνικών

¹ Απασχόληση, έρευνα και καινοτομία, εκπαίδευση, φτώχεια, κλίμα και ενέργεια

² Καινοτομία, νεολαία, ψηφιακό θεματολόγιο, αποδοτική αξιοποίηση πόρων, βιομηχανική πολιτική, απασχόληση, φτώχεια

επιχειρήσεων, που αποτελούν συστατικά στοιχεία για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής.

2.3.1 Πράξη για την Ενιαία Αγορά I (13/04/2011)

Προς απάντηση αυτών των προκλήσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε σε διαβούλευση 50 προτάσεις, οι οποίες αποτελούν την «Πράξη για την Ενιαία Αγορά I» (Π.Ε.Α. I). Η διαβούλευση ανέδειξε την ανάγκη ανάπτυξης μιας ενιαίας αγοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική της διάσταση, με στόχο την δημιουργία μιας *«άκρως ανταγωνιστικής κοινωνικής οικονομίας της αγοράς»* (European Commission, 2012: 4). Οι απόψεις που διατυπώθηκαν κατά την διάρκεια της διαβούλευσης από τα ενδιαφερόμενα μέλη, οδήγησαν την Επιτροπή στον καθορισμό 12 δράσεων, οι οποίες αποτελούν μια δέσμη πολιτικών προτάσεων για την επίλυση των προβλημάτων της εσωτερικής αγοράς εντός της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (European Commission, 2011a). Η 8^η δράση που αναφέρεται στην Π.Ε.Α. I, αφορά την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Βασικός σκοπός είναι η θέσπιση ενός ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου για την ανάπτυξη και την ενίσχυση εταιρειών που επενδύουν σε κοινωνικούς σκοπούς.

2.3.2 Πρόγραμμα για την κοινωνική αλλαγή και την καινοτομία (6/10/2011)

Το Πρόγραμμα για την Κοινωνική Αλλαγή και την Καινοτομία, είναι ένα πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με απώτερο σκοπό την επίτευξη θετικών αλλαγών σχετικά με την κοινωνική και οικονομική κατάσταση, όπως την ενίσχυση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης και τον περιορισμό της φτώχειας. Οι σκοποί του προγράμματος είναι προσανατολισμένοι στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Το πρόγραμμα αυτό φιλοδοξεί να αποτελέσει μια απάντηση στα συνεχώς εντεινόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία και η κοινωνία, ως απόρροια της γενικότερης κρίσης, που σχετίζονται κυρίως με την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας.

Το πρόγραμμα για την Κοινωνική Αλλαγή και την Καινοτομία βασίζεται σε τρεις ήδη υπάρχοντες άξονες οι οποίοι είναι:

- Το πρόγραμμα PROGRESS, το οποίο εξασφαλίζει την ενημέρωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και επιδιώκει να διασφαλίσει την συλλογική δράση και τον συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών, σχετικά με τον τομέα της απασχόλησης και των κοινωνικών υποθέσεων, αποσκοπώντας στον εκσυγχρονισμό αλλά και στην ομοιόμορφη εφαρμογή της νομοθεσίας αναφορικά με την απασχόληση στην Ένωση.
- Το πρόγραμμα EURES, που έχει ως στόχο να ενισχύσει την επαγγελματική κινητικότητα μέσω της προβολής των κενών θέσεων εργασίας αλλά και να παράσχει στήριξη, πληροφορίες και συμβουλές σε εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο.
- Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Μικροχρηματοδοτήσεων Progress, που σκοπό έχει να διευκολύνει την πρόσβαση των επιχειρήσεων στην χρηματοδότηση και ειδικά στην μικροπίστωση. (European Commission, 2011a)

Βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι η ανάπτυξη συστημάτων κοινωνικής προστασίας, η προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων και η διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας στην χρηματοδότηση.

2.3.3 Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα (25/10/2011)

Στην Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα του Οκτωβρίου 2011, η Επιτροπή εξέθεσε μία δέσμη ενεργειών για την ενίσχυση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ενιαία αγορά, όπως όριζε η Π.Ε.Α. Ι. Η πρωτοβουλία αυτή έχει 2 βασικούς στόχους:

1. Την εκπόνηση ενός σχεδίου δράσης, το οποίο βραχυπρόθεσμα θα πλαισιώσει τις κοινωνικές επιχειρήσεις και θα τις αναδείξει σε βασικούς παράγοντες της κοινωνικής οικονομίας.

2. Την αφετηρία ενός διαλόγου για την κοινωνική οικονομία, με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, αναφορικά με την μελλοντική της πορεία σε μεσοπρόθεσμη/μακροπρόθεσμη βάση. (European Commission, 2011b)

Η ανάγκη για αυτή την πρωτοβουλία, πηγάζει από την ίδια την ενιαία αγορά «που ζητά απασχόληση για όλους και σεβασμό στα ηθικά και κοινωνικά στοιχεία της επιχειρηματικότητας» (Νασιούλας, 2013α: 120). Το σχέδιο δράσης που προτείνει η Επιτροπή για την στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη αποτελείται από 11 επιμέρους δράσεις, οι οποίες μπορούν να κατανεμηθούν σε 3 άξονες:

1. **Βελτίωση της πρόσβασης στις χρηματοδοτήσεις:** Σκοπός είναι η δημιουργία ενός συστήματος χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων, μέσω ενός ευρωπαϊκού μέσου στήριξης τους, που θα αποσκοπεί στην ενίσχυση των επενδύσεων προς αυτές. Επειδή η πρόσβαση στις πιστώσεις, για τις περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις, παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες, γεγονός που αποτελεί σημαντικό εμπόδιο τόσο για την σύσταση όσο και για την ανάπτυξή τους, επιχειρείται η δημιουργία ειδικών ταμείων αλλά και η διευκόλυνση της πρόσβασης σε μικροπιστώσεις, ώστε να ενισχυθεί η δραστηριοποίηση τους στην ενιαία αγορά.
2. **Βελτίωση της προβολής της κοινωνικής επιχειρηματικότητας:** Στόχος είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης σε πληροφορίες που αφορούν την κοινωνική επιχειρηματικότητα καθώς και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών αναφορικά με πετυχημένα μοντέλα κοινωνικών επιχειρήσεων.
3. **Βελτίωση του νομικού περιβάλλοντος:** Στόχος είναι η ανάπτυξη ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα που θα αξιοποιείται από τις κοινωνικές επιχειρήσεις, αλλά και η απλούστευση των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις προς τις κοινωνικές υπηρεσίες. (European Commission, 2011b)

2.3.4 Ομάδα εμπειρογνομένων GECES

Στην Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, αναφέρεται η πρόθεση από την πλευρά της Επιτροπής να συστήσει μια πολυμερή συμβουλευτική ομάδα, η οποία θα εξετάζει την πορεία και την πρόοδο των μέτρων που έχουν τεθεί σχετικά με την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Η Ομάδα των Εμπειρογνομένων για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (GECES), απαρτίζεται από εκπροσώπους των κρατών-μελών, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των οργανισμών κοινωνικής επιχειρηματικότητας, του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού τομέα καθώς και του ακαδημαϊκού και πανεπιστημιακού κόσμου (European Commission, 2011b). Η ομάδα αυτή συστάθηκε για το διάστημα 2012-2017, συνέρχεται 2 φορές τον χρόνο και συνεργάζεται στενά με τους εκπροσώπους των θεσμών της Ε.Ε. (Νασιούλας, 2013a). Συμβουλεύει την Επιτροπή σχετικά με την δυνατότητα ανάπτυξης, τη δημιουργία και την υλοποίηση των δράσεων που αναφέρονται στην Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, αλλά και γενικά για την περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων και της κοινωνικής οικονομίας (European Commission, 2015a).

2.3.5 Πράξη για την Ενιαία Αγορά II (3/10/2012)

Η Πράξη για την Ενιαία Αγορά I, οδήγησε σε ένα πολιτικό όραμα για την ανάπτυξη μιας κοινωνικής οικονομίας της αγοράς. Ωστόσο η πλειοψηφία των δράσεων της δεν είχε συμφωνηθεί και ο επείγων χαρακτήρας της οικονομικής κρίσης, ανέδειξε την ανάγκη για την λήψη περαιτέρω ενεργειών. Αυτή η νέα δέσμη τεσσάρων αξόνων προτεραιότητας, αποτελούν την Πράξη για την Ενιαία Αγορά II (European Commission, 2012).

Ο τέταρτος άξονας της Π.Ε.Α. II δίνει έμφαση στην ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και υπηρετεί το όραμα για μια ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική οικονομία και οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποτελούν βασικούς παράγοντες που οδηγούν σε κοινωνική καινοτομία, απουσία αποκλεισμών και εμπιστοσύνη (ibid.).

Όπως αναφέρεται στην Π.Ε.Α. II, η Επιτροπή καλείται να αναπτύξει ένα σύστημα για την μέτρηση του κοινωνικού και του οικονομικού οφέλους από την λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων (ibid.). Για το λόγο αυτό, συστάθηκε μια υπό-ομάδα των GECES, τον Οκτώβριο του 2012, προκειμένου να συμφωνήσει σε μια ευρωπαϊκή μεθοδολογία μέτρησης που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλο το φάσμα της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας (European Commission, 2015b).

2.3.6 Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποτελούν ένα αναπτυσσόμενο κλάδο και παρουσιάζουν σημαντική συμβολή στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Για την λειτουργία τους, αντλούν σημαντικά ποσά της χρηματοδότησής τους από επιχορηγήσεις, ιδρύματα, ιδιώτες και τον δημόσιο τομέα. Ωστόσο η βιώσιμη ανάπτυξή τους είναι αποτέλεσμα της πρόσβασης που έχουν σε επενδύσεις και σε κεφάλαια. Για το λόγο αυτό εντός της Ε.Ε διαμορφώνεται μια αγορά από επενδυτικά κεφάλαια, των οποίων ο κύριος στόχος είναι οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Τα κεφάλαια αυτά θα διαχειρίζονται τα ταμεία κοινωνικής επιχειρηματικότητας (Τ.Ε.Ι. Αθήνας, 2013).

Για τους επενδυτές μπορεί να είναι δύσκολο να αναγνωρίσουν εάν τα κεφάλαια που επιθυμούν να επενδύσουν στην κοινωνική επιχειρηματικότητα καταλήγουν πράγματι σε κοινωνικές δραστηριότητες, και αυτό μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη στην αγορά των κοινωνικών επιχειρήσεων. Τα Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, θα είναι κοινωνικές τράπεζες ιδιωτικού χαρακτήρα που θα επενδύουν κατ' ελάχιστο ποσοστό το 70% των χορηγήσεών τους (εισφορών κεφαλαίου και δεσμευμένου κεφαλαίου) σε κοινωνικές επιχειρήσεις και θα οφείλουν να παρέχουν τις πληροφορίες για τα είδη των κοινωνικών επιχειρήσεων που στοχεύουν, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να τις βοηθήσουν. Με αυτό τον τρόπο, οι επενδυτές θα γνωρίζουν ότι η πλειοψηφία των επενδύσεων τους σε αυτά τα ταμεία θα καταλήγουν στην κοινωνική επιχειρηματικότητα (European Commission, 2011c).

Όλες οι παραπάνω δράσεις που ανέλαβε η Ε.Ε., αποδεικνύουν ότι η κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα αποτελεί συστατικό στοιχείο του νέου αναπτυξιακού

μοντέλου για την Ευρώπη και θέτουν στο επίκεντρό τους τις κοινωνικές επιχειρήσεις, που αποτελούν τον στόχο αυτών των πολιτικών. Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι, παρά το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, είναι σχετικά λίγα τα στοιχεία που είναι γνωστά για την κλίμακα και τα χαρακτηριστικά του αναδύμενου τομέα των κοινωνικών επιχειρήσεων για το σύνολο της Ευρώπης. Μελέτες που κατά καιρούς έχουν προσπαθήσει να κατηγοριοποιήσουν σε «οικογένειες» τις κοινωνικές επιχειρήσεις στα κράτη μέλη της Ε.Ε., βρέθηκαν σε αδιέξοδο εξαιτίας της ποικιλίας των εθνικών οικονομικών δομών και νομικών πλαισίων, με αποτέλεσμα την έλλειψη διαθεσιμότητας και συνέπειας στατιστικών πληροφοριών για τις κοινωνικές επιχειρήσεις (European Commission, 2014a).

Με την ολοκλήρωση του δευτέρου κεφαλαίου έχει πραγματοποιηθεί μία συνοπτική παρουσίαση της σύγχρονης ιστορικής εξέλιξης της πορείας της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας σε ορισμένες ενδεικτικές ευρωπαϊκές χώρες και παρατέθηκαν τα ορόσημα των πολιτικών της Ε.Ε., που αφορούν την ενδυνάμωση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο με αντικείμενο την κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο περιγράφεται ο θεσμός των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα σκιαγραφείται το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την σύσταση και λειτουργία τους, περιγράφονται τα είδη τους, παρουσιάζεται μία στατιστική αποτύπωση της ανάπτυξής τους με βάση τα επίσημα στοιχεία του Μητρώου Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας³, και γίνεται μια σύντομη αναφορά το Στρατηγικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη του Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας.

Παρόλο που είναι ευρέως αποδεκτή η αξία της Κοινωνικής Οικονομίας στον Ευρωπαϊκό χώρο, στην Ελλάδα η νομική θεσμοθέτησή της επιχειρήθηκε μόλις το 2011 με το νόμο 4019, ενώ το Στρατηγικό Σχέδιο για την προώθηση του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας συντάχθηκε μόλις τον Φεβρουάριο του 2013.

Οι όποιες προσπάθειες για την θεσμοθέτηση του χώρου της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας κρίνονται μάλλον αποσπασματικές, χωρίς να κατευθύνονται από ένα συγκεκριμένο όραμα και στρατηγικό σχέδιο. Παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 2716/99, που αφορά την δημιουργία κοινωνικών συνεταιρισμών περιορισμένης ευθύνης και κατ' ουσία θεσμοθετεί την ιδιαίτερη νομική μορφή και τον τρόπο λειτουργίας μίας πολύ συγκεκριμένης μορφής κοινωνικής επιχείρησης.

Με το νόμο 4019/11 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις», επιχειρείται η θεσμοθέτηση του χώρου της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας και παράλληλα θεσπίζεται μία νέα μορφή κοινωνικής επιχείρησης, η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.).

³ Το μητρώο αυτό διατηρείται στο τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

3.1 Νομοθετικό Πλαίσιο

3.1.1 Προϋπάρχουσα νομοθεσία

Πριν το νόμο 4019/2011, προηγήθηκαν μία σειρά από νόμους που σχετίζονται με την κοινωνική οικονομία:

- Ο νόμος 1667/86 «Αστικοί Συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ορίζει τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας των αστικών συνεταιρισμών.
- Ο νόμος 2716/1999 με τίτλο «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ορίζει την δημιουργία κοινωνικών συνεταιρισμών περιορισμένης ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.), που αποσκοπούν στην κοινωνική ένταξη των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα (Κασσαβέτης, 2013). Ο νόμος αυτός είναι η πρώτη μορφή κοινωνικών επιχειρήσεων εργασιακής ενσωμάτωσης που εισήχθη στην Ελλάδα.
- Ο νόμος 2810/2000 «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις» αναφέρεται στην σύσταση και λειτουργία των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων.
- Ο νόμος 4015/2011 «Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου - Οργάνωση της εποπτείας του Κράτους» συμπληρώνει τον νόμο 2810/2000 και ρυθμίζει το πλαίσιο λειτουργίας και ελέγχου των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων.

3.1.2 Ο νόμος 4019/2011 και η σύσταση των Κοιν.Σ.Επ.

Η κοινωνική οικονομία είναι εδώ και αρκετά χρόνια ευρέως διαδεδομένη σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, ως μέσο εργασιακής και κοινωνικής ένταξης τόσο των ατόμων που πλήττονται από την ανεργία όσο και των ατόμων που ανήκουν στις

ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Ωστόσο μέχρι το 2011 στην Ελλάδα, υπήρχε περιορισμένη θεσμική αναγνώριση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας.

Σκοπός της νομοθετικής ρύθμισης 4019/2011, είναι η θεσμοθέτηση του χώρου της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και η θέσπιση μιας νέας μορφής κοινωνικής επιχείρησης, που βασίζεται στον αστικό συνεταιρισμό, της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.). Οι στόχοι του νόμου 4019 είναι:

- Η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας για την διευκόλυνση της επαγγελματικής δραστηριοποίησης σημαντικών στρωμάτων του πληθυσμού και ιδιαίτερα των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.
- Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων με στόχο την ένταξη των ομάδων αυτών στο κοινωνικό σύνολο.
- Η ανάσχεση της ανεργίας.
- Η παροχή σύγχρονων, ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών.
- Η ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και η προώθηση εναλλακτικών μορφών επιχειρηματικότητας. (Βουλή των Ελλήνων, 2011 , Κασσαβέτης, 2013)

3.1.2.1 Ορισμός των Κοιν.Σ.Επ.

Με βάση την παρ.1 του άρθρου 2 του Ν.4019/2011, οι Κοιν.Σ.Επ. θεσπίζονται ως φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, με την μορφή αστικού συνεταιρισμού κοινωνικού σκοπού. Είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) με περιορισμένη ευθύνη των μελών και έχουν εμπορική ιδιότητα (Κασσαβέτης, 2013). Η Κοιν.Σ.Επ., ως επιχείρηση, διοικείται ισότιμα από τα μέλη της και το κέρδος της προέρχεται από δράσεις που εξυπηρετούν αποκλειστικά το κοινωνικό συμφέρον (Start Up Greece, 2012).

3.1.2.2 Ένταξη, Ευπαθείς, Ευάλωτες και Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 1 του νόμου 4019, δίδεται ο ορισμός της «ένταξης» ως *«η διαδικασία ενσωμάτωσης ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, κυρίως με την προώθησή τους στην απασχόληση»*. Η διαδικασία της ένταξης των ευπαθών ομάδων, αποτελεί τον κυριότερο στόχο του συγκεκριμένου νόμου και επιχειρείται μέσω της προώθησης της απασχόλησής τους με την σύσταση και λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ.

Στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, προσδιορίζεται η έννοια των «Ευπαθών Ομάδων Πληθυσμού» καθώς αυτές αποτελούν την ομάδα στόχο της παρούσας ρύθμισης. Όπως αναφέρεται στο άρθρο *«είναι οι κοινωνικές ομάδες πληθυσμού, των οποίων η συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή δυσχεραίνεται, είτε εξαιτίας κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων, είτε εξαιτίας σωματικής ή ψυχικής ή νοητικής ή αισθητηριακής αναπηρίας, είτε εξαιτίας απρόβλεπτων γεγονότων, τα οποία επηρεάζουν την εύρυθμη λειτουργία της τοπικής ή ευρύτερα περιφερειακής οικονομίας»*.

Για τις ανάγκες του παρόντος νόμου, γίνεται η διάκριση των ευπαθών ομάδων πληθυσμού σε δύο κατηγορίες τις ευάλωτες και τις ειδικές. Ως ευάλωτες ορίζονται οι ομάδες πληθυσμού των οποίων η ένταξη παρεμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή από παραβατική συμπεριφορά (άτομα με αναπηρίες, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, εξαρτημένα ή απεξαρτημένα άτομα από ουσίες, οροθετικοί, ανήλικοι παραβάτες κτλ). Ως ειδικές ορίζονται οι ομάδες πληθυσμού των οποίων η ομαλή ένταξη στην αγορά εργασίας παρεμποδίζεται από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια (αναλφάβητοι, κάτοικοι παραμεθορίου, μετανάστες, πρόσφυγες, κακοποιημένες γυναίκες κτλ) (Ν. 4019 Άρθρο 1, παρ. 4).

Η διάκριση αυτή κρίνεται αναγκαία καθώς, όπως θα φανεί ακολούθως, ο νόμος προβλέπει διαφοροποιημένες ρυθμίσεις μεταξύ των ευάλωτων και ευπαθών ομάδων. Από την αιτιολογική έκθεση εξάλλου του νόμου, καθίσταται σαφές ότι ο συγκεκριμένος διαχωρισμός εξυπηρετεί

«προκειμένου να αποτυπωθεί ο σκληρός πυρήνας των ευπαθών ομάδων που αφορά τις ευάλωτες ομάδες, οι οποίες υφίστανται μεγαλύτερες δυσκολίες στην ένταξή τους τόσο στην κοινωνική ζωή της χώρας, όσο και

στην είσοδό τους στην αγορά εργασίας, λόγω σωματικών ή ψυχικών αιτιών ή παραβατικής συμπεριφοράς» (Βουλή των Ελλήνων, 2011: 3)

3.1.2.3 Διάκριση των Κοιν.Σ.Επ.

Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 2 του Ν.4019/2011, ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό που υπηρετούν, οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

- **Ένταξης:** Αυτές σχετίζονται με την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, όπως αυτές έχουν προσδιοριστεί στο άρθρο 1 παρ. 4. Ποσοστό 40% κατ' ελάχιστο των εργαζομένων σε αυτού του είδους τις επιχειρήσεις, θα πρέπει να ανήκουν σε κάποια από τις παραπάνω κοινωνικές ομάδες. Οι Κοι.Σ.Π.Ε. του νόμου 2716/1999, εντάσσονται στο νομοθετικό πλαίσιο των Κοιν.Σ.Επ., δηλαδή οι ήδη υπάρχοντες, αλλά και εκείνοι οι οποίοι θα συσταθούν, θα διέπονται από τις διατάξεις του Ν.4019⁴.
- **Κοινωνικής Φροντίδας:** Οι εν λόγω επιχειρήσεις, και σύμφωνα με τον ορισμό της «Κοινωνικής Φροντίδας» όπως αναφέρεται στην παρ. 5 του άρθρου 1 του νόμου, αφορούν την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών κοινωνικού και προνοιακού χαρακτήρα σε ομάδες πληθυσμού όπως Α.μεΑ., ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά και άτομα με χρόνιες παθήσεις.
- **Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού:** Αυτές οι επιχειρήσεις, και σύμφωνα με τον ορισμό του «Συλλογικού Σκοπού», όπως περιγράφεται στην παρ. 2 του άρθρου 1 του νόμου, αφορούν την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας⁵ και την προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, της κοινωνικής συνοχής και της απασχόλησης.

⁴ Ωστόσο, ειδικά για τους Κοι.Σ.Π.Ε. εφαρμόζονται πρωτίστως οι διατάξεις του άρθρου 12 του Ν.2716/1999 και επί των λοιπών θεμάτων ο Ν.4019 (Άρθρο 2, παρ. 2 περ. α).

⁵ Ως τέτοιες δράσεις νοούνται ιδίως οι πολιτιστικές, οι περιβαλλοντικές, οι οικολογικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση και ανάδειξη τοπικών προϊόντων, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών (Άρθρο 1 παρ. 2).

3.1.2.4 Σύσταση των Κοιν.Σ.Επ.

Στο άρθρο 3 του νόμου, ρυθμίζονται τα ζητήματα αναφορικά με την σύσταση των Κοιν.Σ.Επ.. Ακολουθείται το νομικό σχήμα του αστικού συνεταιρισμού, όπως καθορίζεται από τον νόμο 1667/1986, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από τον παρόντα νόμο⁶. Η ίδρυση μιας Κοιν.Σ.Επ. προϋποθέτει την καταχώρησή της στο μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (Ν. 4019 περ. α, παρ. 1 του άρθρου 14). Το μητρώο αυτό είναι ένα από τα δύο μητρώα που αποτελούν το Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας του άρθρου 14 του νόμου και σε αυτό εγγράφονται υποχρεωτικά οι θεσμοθετημένες Κοιν.Σ.Επ. και οι θεσμοθετημένοι Κοι.Σ.Π.Ε.

Για την σύσταση μιας Κοιν.Σ.Επ. απαιτείται:

- Ένα καταστατικό το οποίο υπογράφεται από τουλάχιστον 7 πρόσωπα, εάν πρόκειται για Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και από τουλάχιστον 5 πρόσωπα εάν πρόκειται για Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας ή Συλλογικού Σκοπού. Το καταστατικό αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει τις απολύτως αναγκαίες σύμφωνα με τον νόμο διατάξεις, όπως αυτές έχουν καθοριστεί στο άρθρο 138, παρ. ΙΓ του Ν. 4052^{7 8}.
- Η καταχώρησή της στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας του άρθρου 14 παρ.1 περ. α. (άρθρο 138, παρ. ΙΓ Ν. 4052).

⁶ Ωστόσο ρυθμιστική προτεραιότητα αποδίδεται στον νόμο 4019, και μόνο τα ζητήματα που δεν ρυθμίζονται από αυτόν υπάγονται στις διατάξεις του νόμου 1667.

⁷ Η παρ. ΙΓ του Ν. 4052/2012 τροποποιεί ορισμένες διατάξεις του Ν. 4019.

⁸ Πιο συγκεκριμένα: Στοιχεία ταυτότητας ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Σύσταση – Επωνυμία ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Έδρα ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Σκοπός ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Μορφές οικονομικής δραστηριότητας για την ευόδωση των σκοπών του ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Βασικές αρχές που διέπουν τους σκοπούς και την λειτουργία ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Διάρκεια ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Μέλη ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. – Έγγραφο – Αποχώρηση – Διαγραφή – Υποχρεώσεις – Δικαιώματα, Πόροι ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Συνεταιριστικές μερίδες ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Γενική συνέλευση ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Όργανα διοίκησης ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Διαχειριστική κρίση-Ετήσιες οικονομικές καταστάσεις- Διανομή κερδών – Βιβλία ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Ισολογισμός – Λογαριασμός αποτελεσμάτων ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Διανομή κερδών ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Βιβλία του ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Διάλυση –Εκκαθάριση ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Γενικές διατάξεις, Μεταβατικές διατάξεις, Σύνοψη προσωρινής διοικούσας επιτροπής του ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., Εξουσιοδοτήσεις Ιδρυτικά μέλη ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.

3.1.2.5 Μέλη των Κοιν.Σ.Επ.

Η ιδιότητα του μέλους σε μια Κοιν.Σ.Επ., αποκτάται κατά την ίδρυση, αλλά και μετά από αυτή, κατόπιν υποβολής αίτησης από τον ενδιαφερόμενο. Βάσει της παρ. 3 του άρθρου 3, τα νομικά πρόσωπα επιτρέπεται να έχουν μια περιορισμένη συμμετοχή σε μια Κοιν.Σ.Επ., προκειμένου να δίδεται προτεραιότητα στην πρωτοβουλία των φυσικών προσώπων. Πιο συγκεκριμένα η συμμετοχή των νομικών προσώπων δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το 1/3 των μελών της Κοιν.Σ.Επ., και δεν επιτρέπεται η συμμετοχή σε αυτή Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε αυτούς. Ν.Π.Δ.Δ. μπορούν να συμμετέχουν μόνο σε Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και κατόπιν έγκρισης του φορέα που τα εποπτεύει.

Τα ιδρυτικά μέλη γίνονται μέλη των Κοιν.Σ.Επ., με την υπογραφή του καταστατικού. Γενικά, η εγγραφή νέων μελών είναι ελεύθερη, εφόσον οι ενδιαφερόμενοι ικανοποιούν τις προϋποθέσεις που έχει θέσει ο νόμος και το καταστατικό. Η είσοδος των νέων μελών διέπεται από τις διατάξεις 4,5 και 6 του νόμου 1667/1986. Οι εκάστοτε ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να καταθέσουν αίτηση προς το διοικητικό συμβούλιο, η οποία δύναται να εγκριθεί από αυτό στην επόμενη γενική συνέλευση. Επιπλέον η παράγραφος 2 του άρθρου 4 του Ν. 4019, αναφέρεται στην απώλεια της ιδιότητας του μέλους από την Κοιν.Σ.Επ.. Αυτή επέρχεται κατόπιν αποχώρησης, αποβολής ή μεταβίβασης της συνεταιριστικής μερίδας και οδηγεί σε αλλαγή του καταστατικού της επιχείρησης.

Τέλος τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να εργάζονται σε αυτή, να αμείβονται για την παρεχόμενη εργασία τους, ενώ διέπονται από δικαιώματα και υποχρεώσεις όπως αυτά προσδιορίζονται από την εκάστοτε τρέχουσα εργατική νομοθεσία (Ν. 4019 Άρθρο 4, παρ. 6).

3.1.2.6 Συνεταιριστικές μερίδες των Κοιν.Σ.Επ.

Το κεφάλαιο της Κοιν.Σ.Επ. διαιρείται σε «συνεταιριστικές μερίδες». Ο αριθμός τους, καθώς και η ονομαστική τους αξία, που είναι η ίδια για κάθε μερίδα,

καθορίζονται στο καταστατικό της Κοιν.Σ.Επ. (Ν. 4019 Άρθρο 3, παρ. 5). Κάθε μέλος της Κοιν.Σ.Επ. διαθέτει υποχρεωτικά τουλάχιστον μία συνεταιριστική μερίδα, που αποτελεί την ελάχιστη χρηματική συμμετοχή του στο κεφάλαιο της επιχείρησης. Δίδεται η δυνατότητα να αποκτήσει κάποιο μέλος περισσότερες προαιρετικές συνεταιριστικές μερίδες, χωρίς όμως αυτές να του αποδίδουν επιπλέον δικαίωμα ψήφου (Ν. 4019 Άρθρο 3, παρ. 6). Η δυνατότητα συμμετοχής με προαιρετικές μερίδες λειτουργεί προς την κατεύθυνση της οικονομικής ενίσχυσης της Κοιν.Σ.Επ. από πρόσωπα που έχουν αυτή την διάθεση και την δυνατότητα (Βουλή των Ελλήνων, 2011). Ακόμα, τα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες, και εργάζονται σε αυτή, μπορούν να αναλάβουν την συνεταιριστική μερίδα έναντι της εργασίας τους (ibid.).

3.1.2.7 Οργανωτική δομή των Κοιν.Σ.Επ.

Εκτελεστικό διοικητικό όργανο της Κοιν.Σ.Επ. είναι η Διοικούσα Επιτροπή που διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 6 και τις παραγράφους 1,3,4,5,6,7 του άρθρου 5 του Ν.1667/1986 (Α' 196), με την επιφύλαξη του Ν.4019/2011 (άρθρο 5). Η Γενική Συνέλευση⁹ των μελών είναι το ανώτατο όργανο μιας Κοιν.Σ.Επ. με το τεκμήριο της γενικής αρμοδιότητας, επομένως αποφασίζει για κάθε απόφαση που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα κάποιου άλλου οργάνου και έχει την εποπτεία και τον έλεγχο των οργάνων της Διοίκησης.

Η Διοικούσα Επιτροπή εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση, αποτελείται τουλάχιστον από τρία μέλη (και όχι πέντε όπως συμβαίνει με τους αστικούς

⁹ Στην αρμοδιότητα της Γ.Σ. υπάγονται:

- Η Τροποποίηση του καταστατικού.
- Η Συγχώνευση, η παράταση της διάρκειας, η διάλυση και η αναβίωση της Κοιν.Σ.Επ.
- Η Έγκριση των ειδικών κανονισμών εργασίας και προσωπικού.
- Η Συμμετοχή σε εταιρεία και αποχώρηση από αυτή.
- Η ρύθμιση των γενικών όρων της δραστηριότητάς της, με βάση τους σκοπούς της και ειδικά της συγκέντρωσης και της από κοινού πώλησης προϊόντων.
- Η Έγκριση του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων χρήσης.
- Η εκλογή και η απαλλαγή κάθε ευθύνης από την Διοικούσα Επιτροπή.
- Η επιβολή εισφοράς στα μέλη για την αντιμετώπιση έκτακτων ή άλλων εξαιρετικών καταστάσεων. (Κασσαβέτης, 2013)

συνεταιρισμούς) και απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και τα μέλη της ενώ, σε περίπτωση τριμελούς επιτροπής, οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία των δύο μελών. Συνεδριάζει υποχρεωτικά τουλάχιστον μια φορά τον μήνα ή όποτε κριθεί αναγκαίο από το 1/3 των μελών της. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 4019, η Γενική Συνέλευση των μελών συνέρχεται με σχετική απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής της Κοιν.Σ.Επ. τακτικά, μία τουλάχιστον φορά κάθε χρόνο, και μέσα σε διάστημα τριών μηνών από τη λήξη της οικονομικής χρήσης. Η Γενική Συνέλευση των μελών συνέρχεται εκτάκτως εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα με συγκεκριμένο θέμα προς τη Διοικούσα Επιτροπή της Κοιν.Σ.Επ. από το 1/3 των μελών.

3.1.2.8 Οικονομικά των Κοιν.Σ.Επ.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.4019/2011, οι πόροι των Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να είναι οι συνεισφορά των μελών της έναντι απόκτησης συνεταιριστικών μερίδων, δωρεές τρίτων, έσοδα από την αξιοποίηση της περιουσίας της και από την επιχειρηματική της δραστηριότητα, κεφάλαια από Φορείς και Οργανισμούς του Δημοσίου ή του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα και κάθε άλλο έσοδο από την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της βάσει καταστατικού (Βουλή των Ελλήνων, 2011).

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του ίδιου νόμου, καθορίζεται η πρόσβαση των Κοιν.Σ.Επ. στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας. Το εν λόγω ταμείο έχει ως στόχο την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας και σε αυτή την κατεύθυνση διευκολύνει την πρόσβαση στην χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των οργανισμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η εγγραφή στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας συνεπάγεται και πρόσβαση των Κοιν.Σ.Επ. σε χρηματοδοτικά εργαλεία όπως του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ) και τον Αναπτυξιακό Νόμο.

Σχετικά με τα κέρδη της επιχείρησης, το άρθρο 7 προβλέπει τον τρόπο διανομής τους. Τα κέρδη της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης δεν διανέμονται στα μέλη της, εκτός αν τα μέλη αυτά είναι και εργαζόμενοι σε αυτή. Τα κέρδη διατίθενται ετησίως κατά ποσοστό 5% για το σχηματισμό αποθεματικού, κατά ποσοστό έως 35% διανέμονται στους εργαζομένους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας,

σύμφωνα με τα οριζόμενα στο καταστατικό τους, και το υπόλοιπο διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Οι εργαζόμενοι στις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, οι οποίοι ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού και λαμβάνουν επίδομα πρόνοιας ή επιδόματα επανένταξης ή οποιασδήποτε μορφής νοσήλιο ή παροχή, συνεχίζουν να εισπράττουν τις παροχές αυτές ταυτόχρονα με την αμοιβή τους από την Κοιν.Σ.Επ.. Επίσης οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τη στήριξη της εργασίας και στις κάθε είδους ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (Ν. 4019 Άρθρο 10 παρ.4).

3.1.2.9 Έλεγχος και κυρώσεις επί των Κοιν.Σ.Επ.

Στο άρθρο 11 του νόμου 4019/2011, αναφέρεται η εποπτική αρμοδιότητα των υπαλλήλων του Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας και των υπάλληλων των Διευθύνσεων Ανωνύμων Εταιριών των Περιφερειών¹⁰. Οι αρμόδιοι υπάλληλοι μπορούν να πραγματοποιούν ελέγχους αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από αίτηση και καταγγελία ενδιαφερόμενου προσώπου ή κατόπιν σχετικής ενημέρωσης από την Γενική Γραμματεία Καταναλωτή έπειτα από καταγγελία. Εάν από τον έλεγχο προκύψει παράβαση των διατάξεων επιβάλλεται πρόστιμο.

¹⁰ Οι υπάλληλοι μπορούν:

- Να καλούν τους εκπροσώπους των Κοιν.Σ.Επ. να παρέχουν έγγραφα και πληροφορίες.
- Να έχουν πρόσβαση κατά τους ελέγχους σε έγγραφα και άλλα στοιχεία που τηρούνται σε οποιαδήποτε μορφή, στην εγκατάσταση της Κοιν.Σ.Επ., εφόσον αυτά δεν εμπίπτουν κατά προφανή τρόπο σε επαγγελματικό ή άλλο απόρρητο και δεν συνιστούν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.
- Να ενεργούν έρευνες στους χώρους των Κοιν.Σ.Επ. και να προβαίνουν σε κατασχέσεις εγγράφων, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών μέσων αποθήκευσης, εφόσον τούτο επιβάλλεται για τον έλεγχο των παραβάσεων.

3.1.2.10 Ενώσεις και διάλυση των Κοιν.Σ.Επ.

Οι Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να συνεργαστούν μεταξύ τους και να δημιουργήσουν δίκτυα συνεργασίας. Η συνεργασία αποφασίζεται κατόπιν απόφασης της Διοικούσας Επιτροπής. Τα δίκτυα αυτά δεν έχουν διακριτή νομική προσωπικότητα. Ακόμα, οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να συμπράξουν δημιουργώντας κοινοπραξίες και συνεταιρισμούς, ενώσεις και κεντρικές ενώσεις, καθώς και ευρωπαϊκούς συνεταιρισμούς ή ευρωπαϊκούς ομίλους (Ν. 4019 Άρθρο 12 παρ.1).

Βάσει του άρθρου 13 του Ν.4019/2011, μια Κοιν.Σ.Επ. λύεται εάν τα μέλη της μειωθούν κάτω από το ελάχιστο όριο σύμφωνα με τον νόμο. Η λύση μπορεί επίσης να παρέλθει κατόπιν τελεσίδικης απόφασης από το Μονομελές Πρωτοδικείο, σε περίπτωση που διαπιστωθεί παράβαση νομικών διατάξεων.

3.2 Η παρούσα κατάσταση των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα

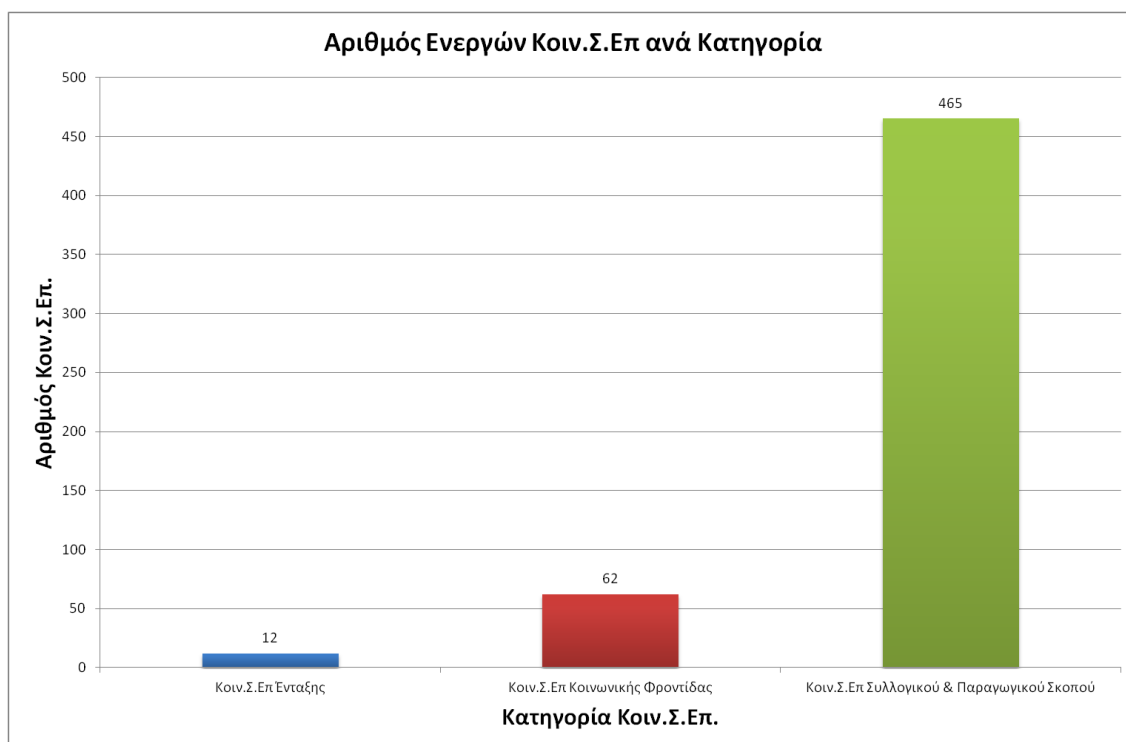
3.2.1 Οι Κοιν.Σ.Επ στην Ελλάδα σε αριθμούς

Ο νόμος 4019/2011, όπως αναφέρθηκε, θεσπίζει την σύσταση του Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας (Άρθρο 14) το οποίο βρίσκεται υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Εργασίας. Περιλαμβάνει δύο επί μέρους μητρώα: Το Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας που εγγράφονται υποχρεωτικά οι Κοιν.Σ.Επ και οι Κοι.Σ.Π.Ε., και το Ειδικό Μητρώο άλλων Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας στο οποίο εγγράφονται προαιρετικά υφιστάμενες νομικές μορφές που πληρούν τα κριτήρια της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του Άρθρου 14. Το Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας ιδρύθηκε το 2012 και μέχρι τον Ιούνιο του 2015, περιλαμβάνει 784 καταχωρήσεις, εκ των οποίων οι 12 αφορούν το Ειδικό Μητρώο, ενώ οι 772 το Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Από τις καταχωρήσεις στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας οι 756 αφορούν Κοιν.Σ.Επ και 16 Κοι.Σ.Π.Ε. Στις καταχωρήσεις περιλαμβάνονται όσες Κοιν.Σ.Επ. και όσοι Κοι.Σ.Π.Ε. εγγράφηκαν από το 2012 έως τις 24 Ιουνίου του 2015.

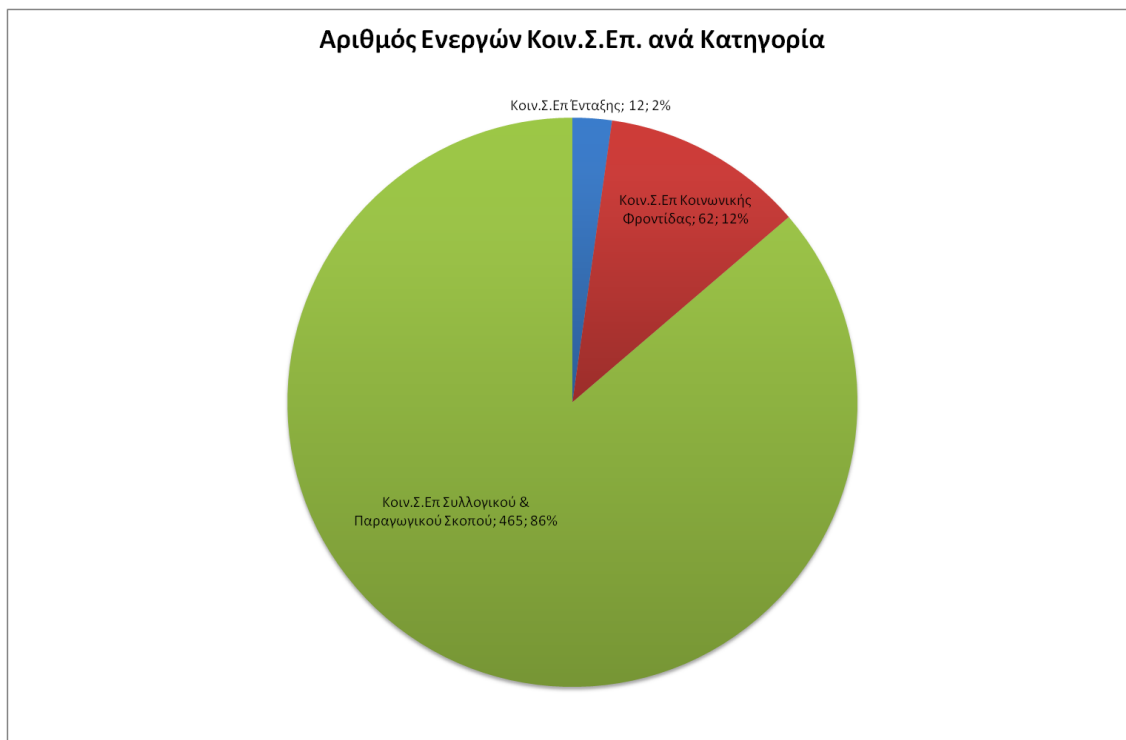
Οι καταχωρήσεις περιλαμβάνουν τόσο τους Κοι.Σ.Π.Ε. και τις Κοιν.Σ.Επ. που είναι ενεργοί, όσο και αυτούς που έχουν διαγραφεί από το Μητρώο. Τα σχήματα¹¹ που ακολουθούν προέκυψαν κατόπιν επεξεργασίας των στοιχείων του Μητρώου Φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας (καταχωρήσεις έως 24/06/2015). Για τα σχήματα 1 έως 4 λαμβάνονται υπόψη μόνο οι ενεργές Κοιν.Σ.Επ. ενώ στα σχήματα 5 και 6, θα συμπεριληφθούν και όσες μέχρι τώρα διαγράφηκαν από το μητρώο.

Το Σχήμα 1 βασίζεται σε στοιχεία του μητρώου μέχρι τον Ιούνιο του 2015, και παρουσιάζει την κατανομή των ενεργών Κοιν.Σ.Επ μεταξύ των τριών διαφορετικών τύπων («ένταξης», «κοινωνικής φροντίδας», «συλλογικού και παραγωγικού σκοπού») ενώ το Σχήμα 2 παρουσιάζει την ποσοστιαία κατανομή των ενεργών Κοιν.Σ.Επ στις τρεις κατηγορίες. Όπως φαίνεται από τα παρακάτω διαγράμματα, τον Ιούνιο του 2015 η πλειοψηφία των ενεργών Κοιν.Σ.Επ που ήταν εγγεγραμμένες στο μητρώο ήταν συλλογικού και παραγωγικού σκοπού.

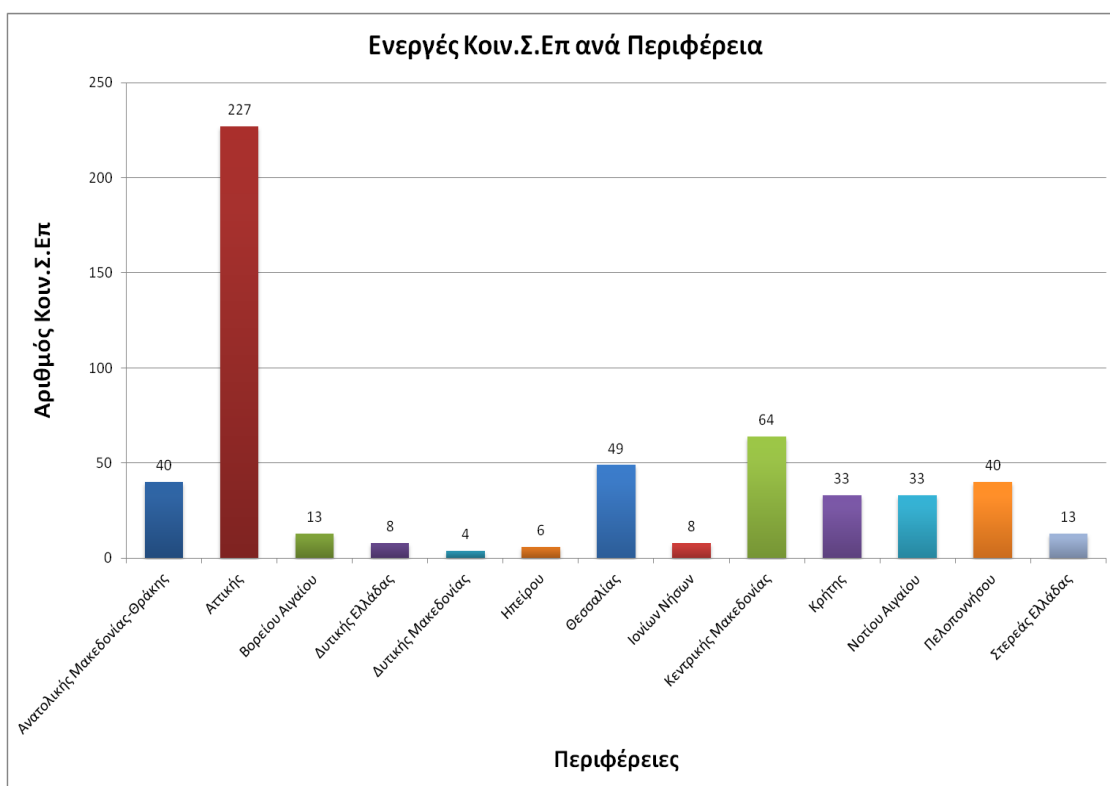

Σχήμα 1: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. ανά κατηγορία

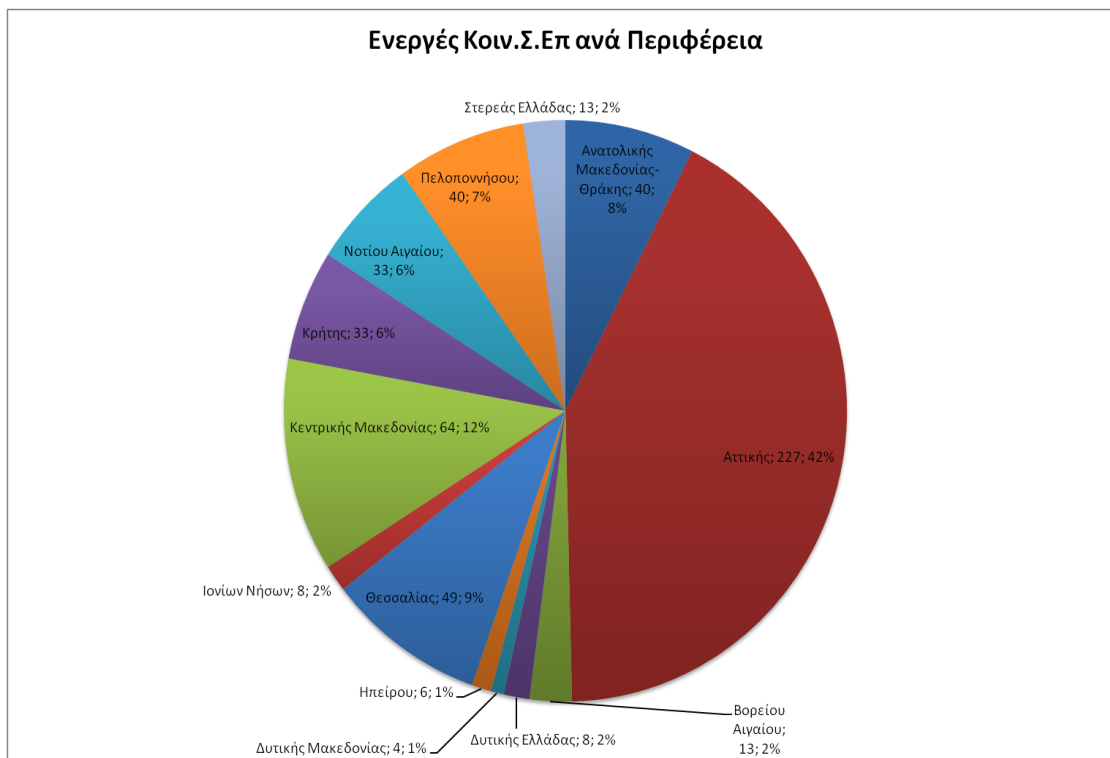
¹¹ Η επεξεργασία και η απεικόνιση πραγματοποιήθηκε από τον συγγραφέα

Σχήμα 2: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά κατηγορία (Ποσοστιαία κατανομή)

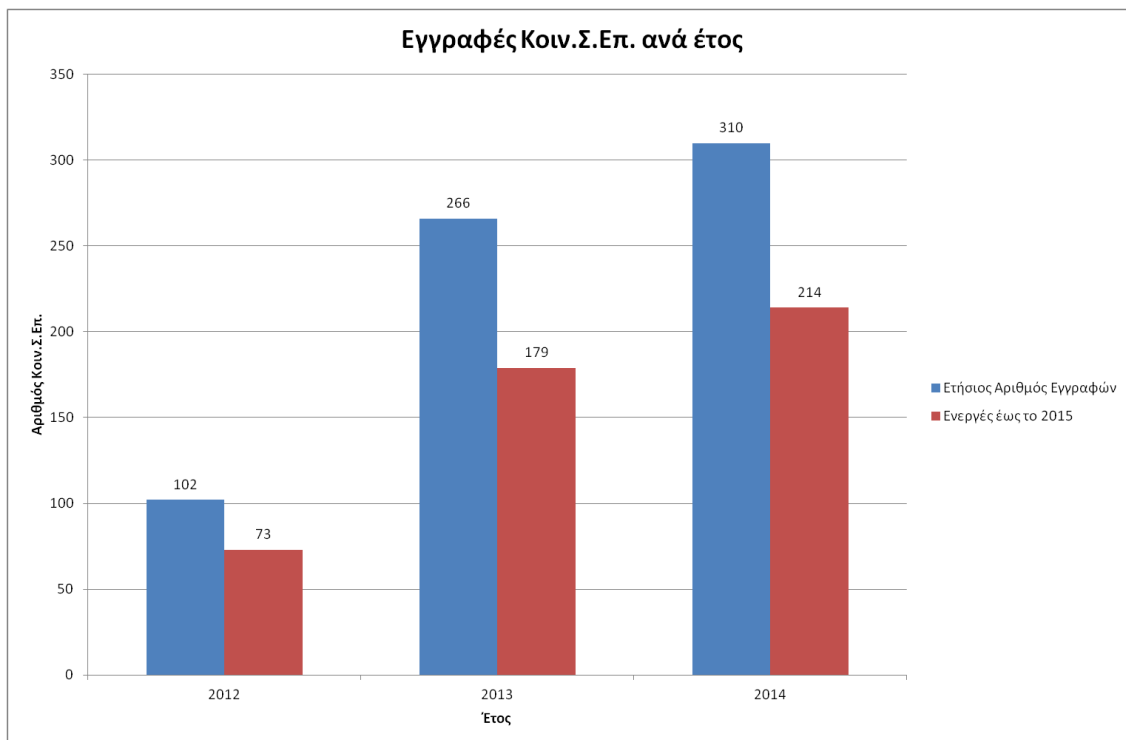
Σχήμα 3: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά περιφέρεια

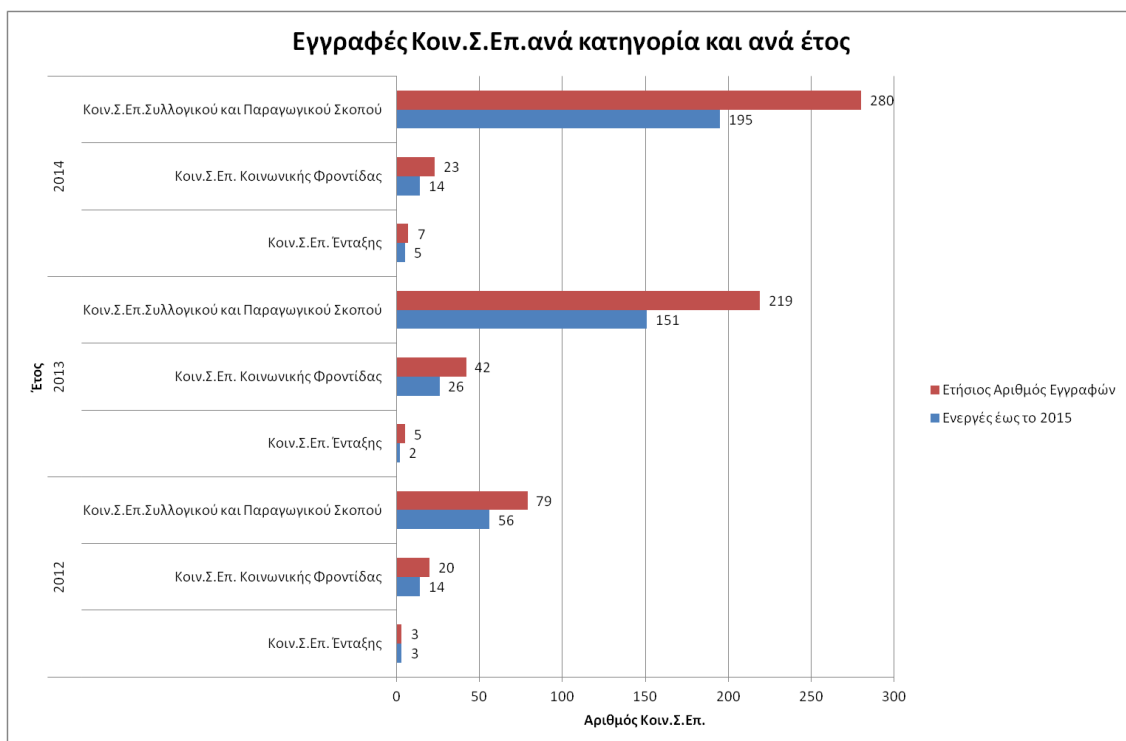
Σχήμα 4: Χαρτογράφηση των ενεργών Κοιν.Σ.Επ ανά περιφέρεια (Ποσοστιαία κατανομή)

Αναφορικά με την γεωγραφική κατανομή των ενεργών Κοιν.Σ.Επ, παρατηρείται μεγαλύτερη συγκέντρωση (>50%) κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, ενώ τα ποσοστά των ενεργών Κοιν.Σ.Επ. είναι μικρότερα στην υπόλοιπη Ελλάδα (Σχήμα 3 και 4).

Η έμφαση στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας που δόθηκε τα τελευταία χρόνια, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο με ορόσημο την θεσμοθέτηση του νόμου 4019/2011, είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν σημαντικά οι εγγραφές των Κοιν.Σ.Επ. στο μητρώο (Σχήμα 5). Το 2012 εγγράφηκαν μόλις 102 τέτοιες επιχειρήσεις. Το 2013 εγγράφηκαν 266 και το 2014 εγγράφηκαν 310 Κοιν.Σ.Επ. Από αυτές που εγγράφηκαν το 2012, ενεργές έως τον Ιούνιο του 2015 παραμένουν 73, ενώ από όσες εγγράφηκαν τα έτη 2013 και 2014, ενεργές παραμένουν 179 και 214 αντίστοιχα. Το σχήμα 6 παρουσιάζει τον αριθμό των εγγραφών ανά κατηγορία και ανά έτος. Είναι εμφανές ότι διαχρονικά η πλειοψηφία των εγγραφών αφορά Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού.

Σχήμα 5: Αριθμός Εγγραφών Κοιν.Σ.Επ ανά έτος

Σχήμα 6: Αριθμός Εγγραφών Κοιν.Σ.Επ ανά κατηγορία και ανά έτος

Παρά την αύξηση των εγγραφών Κοιν.Σ.Επ στο μητρώο τα τελευταία χρόνια, 214 επιχειρήσεις έχουν διαγραφεί. Ακόμα, από όσες παραμένουν ενεργές στο μητρώο, υπολογίζεται ότι ένας μικρότερος αριθμός από αυτές είναι ουσιαστικά λειτουργικές (Balourdos and Geormas, 2012).

Τα αποτελέσματα για τις Κοιν.Σ.Επ για το 2015 είναι ευόιανα καθώς, μέχρι και τον Ιούνιο έχουν εγγραφεί 66 νέες Κοιν.Σ.Επ. στο μητρώο. Στην διατήρηση της ανοδικής πορείας του αριθμού των Κοιν.Σ.Επ μπορούν να συμβάλουν και τα προγράμματα Τοπικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση (ΤοπΣΑ)¹² και Τοπικών Δράσεων Κοινωνικής Ένταξης για Ευάλωτες Ομάδες (ΤΟΠ-ΕΚΟ)^{13,14}, εφόσον εξακολουθήσουν να ισχύουν και μετά το έτος 2015 ή αντικατασταθούν από ανάλογες δράσεις.

Σε γενικές γραμμές, τα παραπάνω στατιστικά υποδεικνύουν ότι βαθμιαία αυξάνεται ο αριθμός των Κοιν.Σ.Επ που δραστηριοποιούνται στον ελλαδικό χώρο. Η εξέλιξη αυτή δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και να συμβάλει στην

¹² Τα ΤοπΣΑ (Τοπικά Σχέδια Απασχόλησης, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας), αποτελούν τμήματα του Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΕΣΠΑ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013». Αντικείμενό τους είναι «η ενεργοποίηση και κινητοποίηση των τοπικών φορέων με στόχο την εξασφάλιση της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης για **ανέργους**, ως αποτέλεσμα διάγνωσης εξειδικευμένων τοπικών αναγκών και ανάδειξης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων στις περιοχές παρέμβασης.» (Αναπτυξιακή Σύμπραξη – «ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗ», χ.χ.). Σκοπός τους είναι η ανάδειξη νέων μορφών επιχειρηματικότητας και η ενίσχυση νέων επιχειρηματιών. Περιλαμβάνουν ενέργειες όπως κατάρτιση, επιμόρφωση, συμβουλευτική κτλ. Απώτερος στόχος τους είναι μετά το πέρας της διαδικασίας, οι ωφελούμενοι να δύνανται:

- Να ιδρύσουν μια επιχείρηση
- Να αποκτήσουν τις προϋποθέσεις για να διεκδικήσουν επιδότηση από επενδυτικά προγράμματα
- Να αποκτήσουν κατάλληλες δεξιότητες προς κάλυψη των αναγκών των τοπικών επιχειρήσεων που θα τους προσλάβουν. (Αναπτυξιακή Σύμπραξη – «ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗ», χ.χ.)

¹³ Τα ΤΟΠ-ΕΚΟ (Τοπικές Δράσεις Κοινωνικής Ένταξης για Ευάλωτες Ομάδες) έχουν ως στόχο να εντάξουν ή να επανεντάξουν ανέργους, που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, στην αγορά εργασίας. Εκτός από την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, σκοπός τους είναι οι ωφελούμενοι:

- Να τοποθετηθούν σε ήδη υφιστάμενες επιχειρήσεις
- Να ιδρύσουν επιχειρήσεις
- Να αποκτήσουν τις προϋποθέσεις για να διεκδικήσουν επιδότηση από επενδυτικά προγράμματα
- Να αποκτήσουν κατάλληλες δεξιότητες προς κάλυψη των αναγκών των τοπικών επιχειρήσεων που θα τους προσλάβουν. (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, 2012)

¹⁴ Στα προγράμματα ΤοπΣΑ και ΤοπΕΚΟ μπορούν να υποβάλλουν αίτηση για επιχορήγηση Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚοινΣεπ) που έχουν ιδρυθεί στα πλαίσια των δράσεων ΤοπΣΑ ή ΤοπΕΚΟ και επιθυμούν να προσλάβουν μέλη τους ως εργαζόμενους (ΕΣΠΑ, 2014b).

διαμόρφωση νέων συνθηκών στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας.

3.2.2 Στρατηγικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη του Τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Από την έως τώρα μελέτη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας γίνεται αντιληπτό ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικός τομέας για την κοινωνικοοικονομική ένταξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Η ανάγκη για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στον θεσμό της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας είχε ως αποτέλεσμα να συνταχθεί, τον Φεβρουάριο του 2013, από την Ομάδα Διοίκησης Έργου για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα, ένα στρατηγικό σχέδιο για την προώθηση του εν λόγω τομέα στην Ελλάδα. Το Στρατηγικό Σχέδιο δομείται σε τρεις Άξονες Δράσης που περιλαμβάνουν επιμέρους δράσεις¹⁵ καθώς και πρόβλεψη για την διασύνδεση των δράσεων ώστε να αποτελέσουν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα πολιτικής της κοινωνικής

¹⁵ Ο Άξονας Δράσης 1 αφορά την Υποστήριξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και περιλαμβάνει τις εξής δράσεις:

- «Δράση 1. Δημιουργία Μηχανισμού Υποστήριξης για την ανάπτυξη και προώθηση των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και άλλων πρωτοβουλιών Κοινωνικής Οικονομίας
- Δράση 2. Δημιουργία Παρατηρητήριου Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας
- Δράση 3. Δημιουργία Περιφερειακών Μηχανισμών για την υποστήριξη των Κοιν.Σ.Επ. σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- Δράση 4. Ανάδειξη της ΕΥ ΚΕΚΟ ως τον συντονιστικό φορέα πολιτικών για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας» (Στρατηγικό Σχέδιο, 2013: 1)

Ο Άξονας Δράσης 2 αφορά την οικονομική υποστήριξη για την έναρξη λειτουργίας των Κοιν.Σ.Επ. και περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:

- «Δράση 5. *Prestart-up Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων.*
- Δράση 6. *Vouchers υποστήριξης των Κοιν.Σ.Επ. με υπηρεσίες τύπου θερμοκοιτίδας*
- Δράση 7. *Κατάρτιση εργαζομένων σε Κοιν.Σ.Επ.*
- Δράση 8. *Επιχορήγηση των αρχικών επιχειρησιακών σχεδίων των Κοιν.Σ.Επ. για αγορά εταιρικών μεριδίων από εργαζόμενους*
- Δράση 9. *Επιχορήγηση κεφαλαίου στη βάση των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης»*(Στρατηγικό Σχέδιο, 2013: 1-2)

Τέλος ο Άξονας Δράσης 3 περιλαμβάνει χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση των Κοιν.Σ.Επ. και περιλαμβάνει τις εξής δράσεις:

- «Δράση 10. *Συμπληρωματική επιστρεπτέα επιχορήγηση*
- Δράση 11. *Προπαρασκευαστικές ενέργειες για την σύσταση φορέα μικροπιστώσεων (Micro Finance Institution)»* (Στρατηγικό Σχέδιο, 2013: 2)

οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Η υλοποίηση του σχεδίου θα γίνει από την Ειδική Υπηρεσία Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Οικονομίας (ΕΥ ΚΕΚΟ) (Στρατηγικό Σχέδιο, 2013).

Όπως αναφέρεται στο Στρατηγικό Σχέδιο, οι τομείς της Κοινωνικής Οικονομίας και της Επιχειρηματικότητας θα ευνοήσουν τόσο την τοπική, περιφερειακή και εθνική οικονομική ανάπτυξη όσο και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Επομένως, ο στόχος του σχεδίου είναι να σχεδιαστεί και να λειτουργήσει ένα Οικοσύστημα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας, προκειμένου να υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. (ibid.). Στο πλαίσιο της στρατηγικής αυτής, λειτουργεί ήδη σε εθνικό επίπεδο ο Κεντρικός Μηχανισμός Υποστήριξης Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και αναμένεται η λειτουργία ενός δικτύου 13 Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης, οι οποίοι θα καλύπτουν το σύνολο της χώρας και θα παρέχουν υπηρεσίες «μίας στάσης» (one stop shop) στους κοινωνικούς επιχειρηματίες και στις κοινωνικές επιχειρήσεις όπως παροχή πληροφοριών σχετικά με την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, παρακίνηση σύστασης Κοιν.Σ.Επ και ενίσχυση της δραστηριότητάς τους, μέσω προώθησης τοπικών συμφωνιών εργασίας και δημιουργίας συστάδων κοινωνικών επιχειρήσεων (ΕΣΠΑ, 2014a).

Για την περίοδο 2015-2020, το Υπουργείο Εργασίας είναι προσανατολισμένο στην λειτουργία ενός τέτοιου οικοσυστήματος το οποίο θα περιλαμβάνει:

- *Την παροχή κινήτρων τόσο για την ίδρυση κοινωνικών επιχειρήσεων όσο και για την απασχόληση σε αυτές ατόμων από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.*
- *Την σύσταση εθνικού οργανισμού Μικροπιστώσεων¹⁶.*
- *Την σύσταση Εθνικού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Καινοτομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.*

¹⁶ «Ως Φορέας Μικροπιστώσεων ορίζεται ένας μη τραπεζικός φορέας που παρέχει δάνεια χαμηλού ύψους σε μικροεπιχειρηματίες, Κοινωνικούς Επιχειρηματίες, ανέργους και γενικά σε κατηγορίες του πληθυσμού χωρίς δυνατότητες πρόσβασης στο επίσημο τραπεζικό σύστημα. Ο θεσμός των μικροπιστώσεων μπορεί να διευκολύνει τη μετάβαση από την ανεργία στην ανεξάρτητη εργασία και καθιστά τη χρηματοδότηση προσβάσιμη στα άτομα στα οποία οι τράπεζες αρνούνται χρηματοδότηση των επιχειρηματικών σχεδίων τους, λόγω της ανεπάρκειας των εγγυήσεων που παρέχουν» (Στρατηγικό σχέδιο, 2013: 45-46) .

- Την συγκρότηση δικτύων ανάμεσα σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και κοινωνικές επιχειρήσεις.
- Την προώθηση πολιτικών Δημόσιων Συμβάσεων Κοινωνικής Αναφοράς¹⁷.
- Την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, 2014: 73-74)

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται το τρίτο κεφάλαιο, στο οποίο παρουσιάστηκε το θεσμικό πλαίσιο, μία στατιστική αποτύπωση των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα και μια συνοπτική περιγραφή του Στρατηγικού Σχεδίου για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο, με αντικείμενο τα προβλήματα σύστασης και ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ.

¹⁷ Ο Ν. 4019/2011 εισήγαγε στην χώρα μας τον θεσμό της «Δημόσιας Σύμβασης Κοινωνικής Αναφοράς» (ΔΣΚΑ). Ειδικότερα, το άρθρο 16 παρ. 1 ορίζει ότι: «Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς είναι αυτές κατά τις οποίες, οι αναθέτουσες αρχές στο στάδιο ανάθεσης λαμβάνουν υπόψη σημαντικές κοινωνικές πτυχές ως κριτήρια ανάθεσης. Ενδεικτικά, ως τέτοια κριτήρια νοούνται: α) οι ευκαιρίες απασχόλησης, β) η κοινωνική ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, γ) η ισότητα ευκαιριών, δ) ο σχεδιασμός της προσβασιμότητας για όλους, ε) η συνεκτίμηση των κριτηρίων αειφορίας, στα οποία περιλαμβάνονται θέματα ηθικού εμπορίου και ζ) η ευρύτερη εκούσια συμμόρφωση με την εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ).»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ «ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, ο νόμος 4019/2011 κατοχύρωσε θεσμικά τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, που έχουν ως αποστολή την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας μέσω της διατήρησης και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Με το Στρατηγικό Σχέδιο για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, θεμελιώνονται οι μηχανισμοί στήριξης και τα χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση του θεσμού των Κοιν.Σ.Επ. (Τζουβελέκας και Zoehrer, 2015).

Παρά τις προσπάθειες για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, πολλά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ, σε όλες τις εκφάνσεις της σύστασης και της λειτουργίας τους και σχετίζονται τόσο με ελλείψεις στη χρηματοδότηση όσο και με την ελλιπή υποστήριξη και τον περιορισμένο έλεγχο από την Δημόσια Διοίκηση. Σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να αναδείξει αυτά τα προβλήματα.

4.1 Χρηματοδοτικά Προβλήματα

Οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να λάβουν χρηματοδοτικά κεφάλαια από την Ε.Ε., κρατικές επιδοτήσεις, ιδιωτικές δωρεές, εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς και την τοπική αυτοδιοίκηση. Μπορούν ακόμα να έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια χρηματοδότησης από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης. Ακόμα δύνανται να συμμετέχουν σε Προγράμματα του Αναπτυξιακού Νόμου αλλά και να χρηματοδοτηθούν από ιδιώτες και τράπεζες.

Παρά την πληθώρα των χρηματοδοτικών μέσων είναι δύσκολο για τις Κοιν.Σ.Επ. να έχουν πρόσβαση σε ένα λειτουργικό κεφάλαιο. Κύριος υπαίτιος για αυτή την κατάσταση είναι η ανεπάρκεια χρηματοδοτικών εργαλείων και θεσμών, κυρίως λόγω της μη σύστασης του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας. Εκτός από την ελλιπή κρατική χρηματοδότηση, οι Κοιν.Σ.Επ. αντιμετωπίζουν έντονες δυσκολίες εύρεσης

δανειακού κεφαλαίου από τις εμπορικές τράπεζες. Για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποτελούν μια επισφαλή επένδυση, γεγονός που αποτελεί εμπόδιο την συμμετοχή τους στη χρηματοδότηση (Νασιούλας, 2015).

4.2 Φορολογικά Ζητήματα

Σχετικά με τις φορολογικές απαλλαγές που αναφέρονται στο άρθρο 10, και έχουν ως σκοπό να μην αντιμετωπίζονται οι Κοιν.Σ.Επ. ως καθαρά επιχειρηματικές και κερδοσκοπικές επιχειρήσεις (Βουλή των Ελλήνων, 2011), καταργούνται με το Ν.4110/2013 άρθρο 10 παρ. 2. Η απουσία των φορολογικών ελαφρύνσεων σε αυτού του τύπου τις επιχειρήσεις, δύναται να αποτελέσουν τροχοπέδη στην ανάπτυξή τους.

4.3 Έλλειψη Υποστήριξης και Συμβουλευτικής

Το δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, μετά από την ελλιπή χρηματοδότηση, είναι η έλλειψη εξειδικευμένων δομών υποστήριξης όπως θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων, συμβουλευτική, δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου κτλ. Η υποστήριξη, η ενημέρωση και η συμβουλευτική είναι ένα συστατικό στοιχείο για την ορθή και οργανωμένη λειτουργία τους. Μολονότι οι εν λόγω ενέργειες προβλέπονται να υλοποιηθούν από τους Περιφερειακούς Μηχανισμούς Υποστήριξης των Κοιν.Σ.Επ., η μη σύστασή τους μέχρι στιγμής στερησε, και συνεχίζει να στερεί, από πολλούς κοινωνικούς επιχειρηματίες και κοινωνικές επιχειρήσεις την δυνατότητα ενεργούς υποστήριξης.

Αποτέλεσμα της έλλειψης υποστήριξης είναι η αποθάρρυνση των ενδιαφερόμενων με άμεσο επακόλουθο την υστέρηση του τομέα των κοινωνικών επιχειρήσεων. Αλλά ακόμα και στις περιπτώσεις των εν λειτουργία Κοιν.Σ.Επ., η έλλειψη υποστήριξης δυσκολεύει σημαντικά το έργο τους και υπονομεύει την βιωσιμότητά τους, καθώς σε πολλές περιπτώσεις τα μέλη των Κοιν.Σ.Επ. στερούνται τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες για τον τρόπο λειτουργίας μιας κοινωνικής επιχείρησης (European Commission, 2014b).

4.4 Δυσκολίες στην δικτύωση και την εκπροσώπηση των Κοιν.Σ.Επ.

Μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους που συντελούν στην αποτελεσματική λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ., και γενικότερα των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, είναι η δικτύωσή τους. Χάρη στην δημιουργία δικτύων οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να οικοδομήσουν διαύλους επικοινωνίας, συνεργασίας και αλληλοβοήθειας. Επιπλέον πραγματοποιείται διάχυση πολύτιμων γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών, εδραιώνονται συμμαχίες με αντίστοιχα δίκτυα στο εξωτερικό και δημιουργούνται φορείς θεσμικής εκπροσώπησής τους, μέσω των οποίων πετυχαίνουν την προώθηση των αιτημάτων τους προς την πολιτεία και την συμμετοχή τους στην διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών.

Συνεπώς η δικτύωση αποτελεί παράγοντα ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, για αυτό τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες δημιουργίας δικτύων των Κοιν.Σ.Επ. Όμως οι προσπάθειες αυτές είναι σε μεγάλο βαθμό αποσπασματικές και περιορίζονται στην δημιουργία μικρών δικτύων τοπικής εμβέλειας, στα οποία συμμετέχουν ορισμένες μόνο Κοιν.Σ.Επ.

Έχει παρατηρηθεί ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι ελάχιστα συνδεδεμένες μεταξύ τους, τόσο εντός της Ελλάδας, όσο και με άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις εκτός Ελλάδας. Το αποτέλεσμα είναι να παρεμποδίζεται η αμοιβαία μάθηση μεταξύ τους, η ανάπτυξη επαγγελματικής ικανότητας και η αξιοποίηση πολλών ευκαιριών (European Commission, 2014c). Το πρόβλημα της ελλιπούς δικτύωσης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην μη δημιουργία μέχρις στιγμής των Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης οι οποίοι έχουν αρμοδιότητα δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για την ανάπτυξη της τοπικής δικτύωσης, αλλά και στην μη δημιουργία μέχρις στιγμής των κατάλληλων συνθηκών υποστήριξης της διακρατικής δικτύωσης των Κοιν.Σ.Επ., αρμοδιότητα που έχει αποδοθεί στον Κεντρικό Μηχανισμό Στήριξης όπως προβλέπεται από το Στρατηγικό Σχέδιο.

Σημαντικά προβλήματα για την λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ., πηγάζουν επίσης από την έλλειψη εκπροσώπησης που χαρακτηρίζει τον τομέα. Οι οργανώσεις αυτές δεν έχουν ούτε συλλογική φωνή, ούτε και μια ταυτότητα βασισμένη σε κοινές αξίες. Αποτέλεσμα είναι, να έχουν περιορισμένη ικανότητα άσκησης επιρροής στην πολιτική ατζέντα αλλά και καμία αντιπροσώπευση στις εταιρικές σχέσεις που διέπουν την

εφαρμογή των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων, όπως ορίζεται από τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Συμπεριφοράς για τις Εταιρικές Σχέσεις (European Commission, 2014c).

Μετά την ανάδειξη των σημαντικότερων προβλημάτων που αφορούν την σύσταση και λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ. ακολουθεί το πέμπτο κεφάλαιο όπου παρατίθενται μία σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων προβλημάτων καθώς επίσης μία σειρά θεσμικών και λειτουργικών προτάσεων για την βελτίωση του πλαισίου ανάπτυξης και λειτουργίας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ «ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΟΥΣ»

Από όσα ήδη αναφέρθηκαν, είναι ξεκάθαρο ότι οι Κοιν.Σ.Επ. αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα που υπονομεύουν την ανάπτυξη τους και επακόλουθα την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας. Τα προβλήματα αυτά, προκειμένου να αντιμετωπιστούν, απαιτούν μια δέσμη ολοκληρωμένων ενεργειών που θα αναδείξουν τις προοπτικές ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. και θα συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία τους. Οι προτάσεις βελτίωσης που προτείνονται μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με την φύση του προβλήματος στο οποίο στοχεύουν.

5.1 Θεσμικό πλαίσιο

Ένα σημαντικό εμπόδιο που θέτει ο νόμος σχετικά με την σύσταση Κοιν.Σ.Επ. είναι ο σχετικά μεγάλος αριθμός ιδρυτικών μελών που απαιτούνται για την σύστασή τους. Ο περιοριστικός αριθμός των 7 ατόμων κατ' ελάχιστο για την σύσταση Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και των 5 ατόμων αντίστοιχα για σύσταση Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας ή Συλλογικού Σκοπού, αποτελεί έναν ανασταλτικό παράγοντα και στρέφει πολλούς επιχειρηματίες στην σύσταση συμβατικών ΜμΕ. Προτείνεται να μειωθεί ο αριθμός που απαιτείται για την σύστασή τους στα 3 ιδρυτικά μέλη, όπως παρατηρείται στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. σήμερα, προκειμένου να ενισχυθεί ο τομέας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα (CICOPA, 2013).

5.2 Χρηματοδότηση

Το σημαντικότερο εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ. κατά τη σύσταση, αλλά και κατά την λειτουργία τους, είναι η έλλειψη των αναγκαίων χρηματοδοτικών πόρων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα προβλήματα αυτά αφορούν τόσο τη

έλλειψη των αναγκαίων κεφαλαίων εκκίνησης όσο και την αδυναμία χρηματοδοτικής στήριξης των Κοιν.Σ.Επ. (European Commission, 2014c). Για τον λόγο αυτό απαιτείται μία δέσμη εξειδικευμένων χρηματοδοτικών μέσων που θα προορίζονται για την στήριξη των Κοιν.Σ.Επ., όπως προβλέπεται και στο Στρατηγικό Σχέδιο (Στρατηγικό Σχέδιο, 2013).

5.2.1 Παροχή Εναρκτήριων Κεφαλαίων και Μικροπιστώσεων

Μια από τις προτάσεις για την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των Κοιν.Σ.Επ., για την κάλυψη των αρχικών κεφαλαιακών αναγκών, είναι η παροχή εναρκτήριων κεφαλαίων και η παροχή μικροπιστώσεων. Όπως αναφέρεται και στο Στρατηγικό Σχέδιο, αυτά τα κεφάλαια θα έχουν την μορφή επιστρεπτέων ή/και μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων προς ενδιαφερόμενους κοινωνικούς επιχειρηματίες (ibid.).

Σχετικά με τις μικροπιστώσεις, στόχος τους είναι η οικονομική ενίσχυση των επιχειρηματιών προκειμένου να αποκτήσουν κεφάλαια επένδυσης. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι σημαίνουσα η σύσταση του φορέα μικροπιστώσεων, όπως αυτός αναφέρεται στο Στρατηγικό Σχέδιο. Ο φορέας αυτός θα παρέχει δάνεια χαμηλού ύψους σε κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες, κυρίως λόγω ανεπάρκειας εγγυήσεων, παρουσιάζουν δυσκολία πρόσβασης στην χρηματοδότηση (ibid.).

5.2.2 Ενεργοποίηση Κρατικών Προγραμμάτων

Αναγκαία για την οικονομική ενίσχυση των κοινωνικών επιχειρήσεων κρίνεται η παροχή χρηματοδοτικής ενίσχυσης από το κράτος με χρήση κρατικών προγραμμάτων. Προτείνεται η σύσταση ενός νέου προγράμματος χρηματοδότησης για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, που θα αποσκοπεί στην οικονομική υποστήριξη των νέων αλλά και των υπαρχόντων κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Τα προγράμματα αυτά, θα είναι αντίστοιχα του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ ΙΙ) και θα αντλούν καλές πρακτικές από ήδη επιτυχημένα προγράμματα επιχειρηματικότητας, όπως για

παράδειγμα αυτά που υλοποιήθηκαν από την Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας για την γυναικεία και την νεανική επιχειρηματικότητα (Nasioulas and Mavroeidis, 2013).

5.2.3 Ενεργοποίηση Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας

Αναφορικά με την χρηματοδοτική τους ενίσχυση, σημαντικό ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει η ενεργοποίηση θεσμών και χρηματοδοτικών εργαλείων. Σε αυτή την κατεύθυνση θεωρείται πρωταρχικής σημασίας η σύσταση του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας, το οποίο θα λειτουργήσει ως πυρήνας της κοινωνικής οικονομίας (Ο.Κ.Ε., 2013). Η σύστασή του θα δράσει καταλυτικά και θα ενθαρρύνει την σύσταση και την λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ.

5.3 Μέτρηση Κοινωνικών Επιπτώσεων των Κοιν.Σ.Επ.

Η αξιολόγηση του κοινωνικού αντίκτυπου των Κοιν.Σ.Επ. είναι απαραίτητη για την αποτίμηση της κοινωνικής χρησιμότητάς τους. *«Ο όρος κοινωνικός αντίκτυπος, αν και δεν είναι ικανοποιητικά οριοθετημένος και τεκμηριωμένος, αναφέρεται σε όλες τις συνέπειες που προκαλούνται στο κοινωνικό περιβάλλον»* (Ζάννης, 2015a: 23). Η αξιολόγηση του μπορεί να επιτευχθεί με τη Μέτρηση των Κοινωνικών Επιπτώσεων. Η μέτρηση θα στηρίζεται σε τρεις άξονες:

- Στον ακριβή καθορισμό του κοινωνικού σκοπού για τον οποίο άρχεται η επιχειρηματική δραστηριότητα.
- Στο ποσοστό των κερδών της επιχείρησης που επανεπενδύεται με στόχο την επίτευξη του κοινωνικού σκοπού.
- Στην αξιολόγηση του δημοκρατικών και συμμετοχικών αρχών που διέπουν την οργάνωση της επιχείρησης. (GEGES, 2014)

5.4 Ανάπτυξη Θερμοκοιτίδων Κοιν.Σ.Επ.

Μία από τις σημαντικότερες δράσεις στήριξης των Κοιν.Σ.Επ., οι οποίες προβλέπονται και από το Στρατηγικό Σχέδιο, είναι οι λεγόμενες θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων (Business incubators). Γενικά οι θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων αποτελούν δομές στέγασης και παροχής υπηρεσιών υποστήριξης νέων επιχειρήσεων. Οι νεοσύστατες επιχειρήσεις που εντάσσονται στις θερμοκοιτίδες παραμένουν σε αυτές για περιορισμένο χρονικό διάστημα, συνήθως τριών ετών, χρόνος που θεωρείται ικανός για να ξεπεράσουν με ασφάλεια τα πρώτα και ίσως βασικότερα προβλήματα λειτουργίας τους (ΜΟΚΕ, χ.χ.).

Τα οφέλη από την δημιουργία θερμοκοιτίδων για Κοιν.Σ.Επ. θα είναι πολλαπλά:

- Μείωση του λειτουργικού κόστους κατά την αρχική περίοδο λειτουργίας τους. Αυτό επιτυγχάνεται καθώς οι θερμοκοιτίδες θα διαθέτουν στις Κοιν.Σ.Επ. χώρους στέγασης σε ιδιαίτερα προσιτές τιμές. Επιπλέον θα επιμερίζεται το λειτουργικό κόστος σε βασικό υλικοτεχνικό εξοπλισμό (π.χ. φωτοτυπικό κέντρο εντός της θερμοκοιτίδας, όχημα μεταφορών) καθώς και σε κοινές υπηρεσίες (για παράδειγμα υπηρεσίες φύλαξης των εγκαταστάσεων, γραμματειακή υποστήριξη).
- Θα απολαμβάνουν μία σειρά πολύτιμων υπηρεσιών υποστήριξης εντός της θερμοκοιτίδας. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν την παροχή νομικών, φοροτεχνικών και επιχειρηματικών συμβουλών και ενεργειών προβολής από εξειδικευμένους επαγγελματίες εντός της θερμοκοιτίδας.
- Οι θερμοκοιτίδες μπορούν να αποτελέσουν ιδανικά πεδία δικτύωσης των Κοιν.Σ.Επ. Η δικτύωση δεν αφορά μόνο τις εκάστοτε Κοιν.Σ.Επ. που στεγάζονται σε αυτές αλλά και όσες, μετά την πάροδο του χρόνου παραμονής τους, έχουν εγκατασταθεί σε δικούς τους χώρους. Έτσι είναι δυνατή η αξιοποίηση όλων των θετικών επιδράσεων που προκύπτουν από την δημιουργία δικτύων.
- Έχουν ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία, καθώς η υποστήριξη που δέχονται εντός της θερμοκοιτίδας και η δικτύωσή τους μπορούν να εγγυηθούν σε μεγάλο βαθμό την βιωσιμότητά τους. (Καλογεροπούλου και Σιάχου, 2012)

Κατά συνέπεια η δημιουργία κατάλληλων θερμοκοιτίδων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία πολιτικής για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ.

5.5 Διαμόρφωση Πνεύματος Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Η ανάπτυξη μιας κουλτούρας συνεργασίας, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τις Κοιν.Σ.Επ., καθώς η ίδρυση και η λειτουργία τους στηρίζεται στην αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των μελών τους. Το πνεύμα συνεργασίας πρέπει να εμφυσηθεί στους νέους, από νωρίς, ακόμα και πριν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου προτείνεται η προώθηση και ενίσχυση δημιουργίας Κοινωνικών Συνεταιρισμών Φοιτητών. Αξιοποιώντας τον νόμο 4019/2011, οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί φοιτητών μπορούν να έχουν την μορφή Κοιν.Σ.Επ. με επαγγελματική έδρα τον πανεπιστημιακό χώρο (Νασιούλας, 2013b). Τα επιπρόσθετα οφέλη από την σύσταση αυτού του είδους Κοιν.Σ.Επ. είναι η μύηση των νέων στην Κοινωνική Οικονομία και η προσφορά επιχειρηματικής παιδείας, με απώτερο στόχο την διαμόρφωση πνεύματος κοινωνικής επιχειρηματικότητας από νεαρή ηλικία.

Κατά την διαδικασία διαμόρφωσης κατάλληλου πνεύματος, σημαίνοντα ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η προβολή των Κοιν.Σ.Επ. Ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν ιδρύονται αρκετές Κοιν.Σ.Επ., είναι ότι αρκετοί πολίτες αγνοούν την δυνατότητα σύστασης τους. Προς επίλυση των ανωτέρω, προτείνεται πέρα από τις ημερίδες ενημέρωσης, να εντατικοποιηθεί η προώθηση και η προβολή τους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ). Η ελλιπής προβολή των Κοιν.Σ.Επ., διαπιστώνεται και από τις ίδιες τις Κοιν.Σ.Επ. (Ζάννης, 2015b). Η ανάληψη δράσεων για την συστηματικότερη και αποτελεσματικότερη προβολή τους, αναμένεται να ενισχύσει το πνεύμα κοινωνικής επιχειρηματικότητας αλλά και την λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ.

Με το πέρας του πέμπτου κεφαλαίου αποτυπώθηκαν βασικές προτάσεις βελτίωσης των συνθηκών ίδρυσης και λειτουργίας των Κοιν.Σ.Επ. Ακολουθεί το έκτο κεφάλαιο με αντικείμενο μελέτης τις προοπτικές ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ «ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι δυσμενείς συνέπειες της οικονομικής κρίσης ωθούν σε μια νέα πολιτική για την αντιμετώπισή τους, όπως αυτή μπορεί να προκύψει από την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας. Για αυτό τον λόγο, ο τομέας των κοινωνικών επιχειρήσεων ευδοκμεί στην Ευρώπη, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο, αποτελώντας μία αποτελεσματική λύση στην γενικότερη κρίση. Εντούτοις, η ίδια κρίση που έπληξε βαθύτατα και την Ελλάδα δεν οδήγησε στην αναμενόμενη ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Κατά συνέπεια και η εξέλιξη των Κοιν.Σ.Επ. δεν έχει σημειώσει την επιθυμητή πρόοδο. Το φαινόμενο αυτό είναι αποτέλεσμα λανθασμένων χειρισμών της δυναμικής των Κοιν.Σ.Επ. από πλευράς του κράτους, και όχι έλλειψης προοπτικών ανάπτυξής τους.

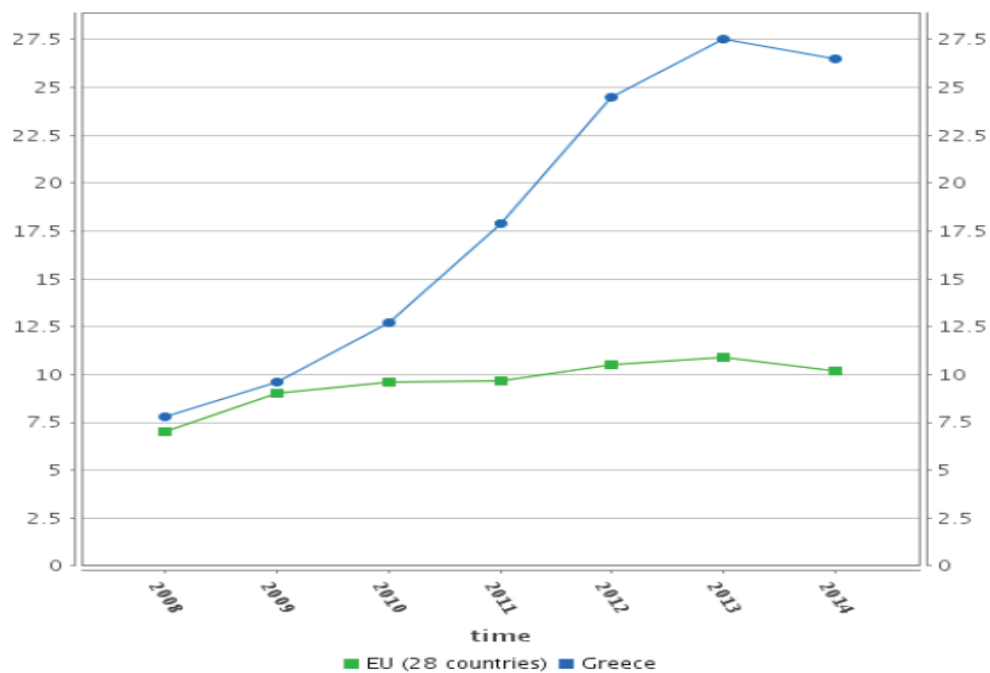
6.1 Προοπτικές που γεννά η κρίση

Η οικονομική κρίση η οποία τα τελευταία χρόνια πλήττει την Ελλάδα, οδήγησε, εκτός από την υπέρμετρη μεγέθυνση του δημοσιονομικού χρέους, σε μια σειρά από καταστροφικά αποτελέσματα στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, της απασχόλησης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η επίδραση της κρίσης μπορεί να ποσοτικοποιηθεί με στατιστικά στοιχεία. Εκτός από την οικονομία, ένας από τους βασικότερους τομείς που επηρέασε η κρίση είναι η ανεργία, όπως φαίνεται στο διάγραμμα του σχήματος 7.

Ίδια εικόνα με την ανεργία παρουσιάζεται και στα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, όπως φαίνεται στο διάγραμμα του σχήματος 8.

Total unemployment rate

%

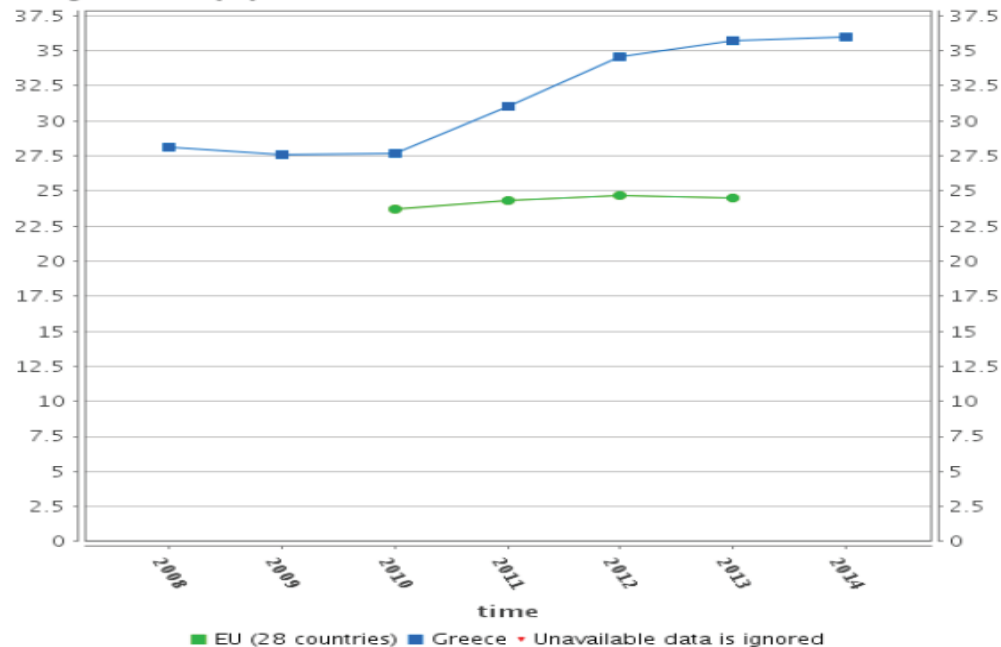

Σχήμα 7: Ολικό ποσοστό ανεργίας σε % πληθυσμού για την Ελλάδα και την Ευρώπη των 28 (πηγή Eurostat)

People at risk of poverty or social exclusion

% and 1 000 persons

Percentage of total population

Σχήμα 8: Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού για την Ελλάδα και την Ευρώπη των 28 (πηγή Eurostat)

Ένα από τα μέσα που θεωρούνται ότι θα οδηγήσουν στην αντιμετώπιση της κοινωνικοοικονομικής κρίσης καθώς και των συνεπειών της, είναι η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Η δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων δημιουργεί ευκαιρίες επιχειρηματικότητας για ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερη δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας. Ακόμα, δύνανται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην γενικότερη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη καθώς:

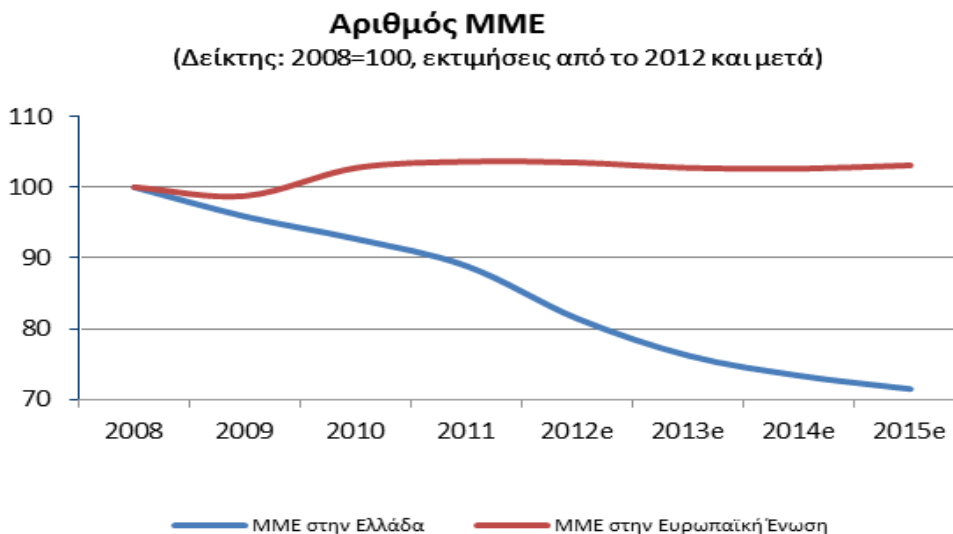
- Συμβάλλουν στην δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας και στην ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης.
- Δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, διευκολύνοντας την ενσωμάτωση ευπαθών κοινωνικών ομάδων και συνδράμοντας στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής.
- Συμβάλλουν στην παροχή καινοτόμων και ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών και αγαθών. (Κασσαβέτης, 2013)

Από τα ανωτέρω, καθίσταται σαφής η αξία της ενίσχυσης του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και η ανάδειξή του ως βασικού πυλώνα για την διαχείριση των επιπτώσεων της κρίσης, την ενίσχυση της απασχόλησης, της κοινωνικής ένταξης και την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Παρόλο που η οικονομικοκοινωνική κρίση είναι αναμφισβήτητα μια από τις χειρότερες καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρεθεί μια χώρα, μπορεί να αποτελέσει εφελτήριο για την ανάδυση νέων προοπτικών για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα. Στην Ελλάδα, υπάρχουν αρκετές παράμετροι που δημιούργησε η κρίση και μπορούν να οδηγήσουν στην προώθηση της σύστασης Κοιν.Σ.Επ.

6.1.1 Αποδιοργάνωση Μικρομεσαίας Επιχειρηματικότητας

Ένας από τους βασικούς τομείς που έπληξε η κρίση ήταν των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ). Η πτωτική τάση του αριθμού των ΜμΕ αποτυπώνεται και στο παρακάτω διάγραμμα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Σχήμα 9: Αριθμός ΜμΕ από το 2008-2015 για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (πηγή Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014)

Ο προσανατολισμός, της πλειοψηφίας εξ αυτών, στο οικογενειακό μοντέλο στέρησε από πολλές από αυτές, προοπτικές ανάπτυξης που θα απολάμβαναν αξιοποιώντας συλλογικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Το λουκέτο που έβαλαν πολλές ΜμΕ στην Ελλάδα, θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για την ανάδυση των Κοιν.Σ.Επ., όπως συνέβη σε πολλές χώρες στην Ευρώπη (Γεώργιας, 2013).

Η κρίση δεν έπληξε μόνο τις ΜμΕ, αλλά επηρέασε όλα τα είδη επιχειρηματικότητας. Η κατάσταση αυτή ωστόσο εγκυμονεί κινδύνους σχετικούς με την βιωσιμότητα πολλών μορφών επιχειρηματικότητας, καθώς πολλοί είναι οι επιχειρηματίες που εγκαταλείπουν βιώσιμες επιχειρήσεις, υπό τον φόβο της κρίσης, προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν την ζημία (ibid.). Βασικός στόχος, κατά συνέπεια, είναι η διατήρηση της επιχειρηματικότητας μέσα από την ανάδυση νέων μορφών, όπως της κοινωνικής, που θα δώσουν απαντήσεις εκεί που οι συμβατικές μορφές επιχειρηματικότητας αποτυγχάνουν.

Ενδεικτικά αναφέρεται το παράδειγμα της Αργεντινής (Kasparian, 2013). Η πληθώρα των προβληματικών επιχειρήσεων, που άφησε πίσω της η οικονομική κρίση, οδήγησε στην ενίσχυση της δραστηριοποίησης της κοινωνικής οικονομίας. Η αναστολή των δραστηριοτήτων τους και η επακόλουθη αδυναμία καταβολής μισθών, ανάγκασαν

τους εργαζομένους να κινηθούν νομικά εναντίον των ιδιοκτητών. Όμως αντί να διεκδικήσουν τους μισθούς τους, κατέφυγαν στην διεκδίκηση της περιουσίας των επιχειρήσεων. Όταν η περιουσία αυτή κατέληξε στα χέρια τους επέλεξαν την μετατροπή της σε κοινωνική επιχείρηση (Γεώργιας, 2013). Στην ίδια λογική κινείται το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Γαλλία, όπου θεσπίζει μέτρα διευκόλυνσης της εξαγοράς ΜμΕ από τους εργαζομένους τους, με σκοπό την σύσταση κοινωνικών επιχειρήσεων εργαζομένων (CICOPA, 2014). Τα παραπάνω μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα για πολλά επιχειρηματικά ναυάγια αλλά και μία προοπτική για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

6.1.2 Περιορισμός Κράτους Πρόνοιας

Ευκαιρία για ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να αποτελέσει η οικονομική δυσκολία από την πλευρά του κράτους πρόνοιας να παρέχει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες προς τους πολίτες, όπως αυτή αποτυπώθηκε τα τελευταία χρόνια (Ρομπόλης, 2013). Άμεση συνέπεια των ανωτέρω, σε συνδυασμό με την παρατηρούμενη συνεχή γήρανση του πληθυσμού (European Commission, 2014d), είναι η ολοένα και αυξανόμενη ανάγκη για παροχή υπηρεσιών φροντίδας, κυρίως στον τομέα της υγείας και της πρόνοιας. Το κενό αυτό θα μπορούσε να επιλυθεί μέσω της δημιουργίας Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας, οι οποίες, εκτός από υπηρεσίες υγείας, θα προσέφεραν επιπλέον σίτιση, στέγαση κ.α., λειτουργώντας προς την ενίσχυση του κράτους πρόνοιας (Γεώργιας, 2013).

Στο ίδιο πλαίσιο, ενθαρρυντικές προοπτικές για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. δημιουργεί η στροφή των τοπικών αυτοδιοικήσεων στην παραχώρηση σημαντικών υπηρεσιών προνοιακής φύσης σε Κοιν.Σ.Επ. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελούν οι συνάψεις προγραμματικών συμβάσεων μεταξύ δημοτικών αρχών και Κοιν.Σ.Επ. για την λειτουργία παιδικών σταθμών.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια επισήμανση. Η στροφή της παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας από φορείς του δημόσιου τομέα προς τις Κοιν.Σ.Επ., ανοίγει με εύσχημο τρόπο τον δρόμο στην «προοδευτική εμπορευματοποίηση των κοινωνικών υπηρεσιών» (Ζάννης, 2015c: 116), που μπορεί να

οδηγήσει σε υποβάθμιση της παρεχόμενης ποιότητας και σε πιθανή μετατροπή των χρηστών των υπηρεσιών αυτών, σε «πελάτες που θα καταβάλλουν αντίτιμο για τις υπηρεσίες που τους προσφέρουν» (ibid.: 116). «Η ιδιωτική παροχή κοινωνικών υπηρεσιών δεν πρέπει να ταυτίζεται με την απεμπόληση της κοινωνικής ευθύνης του κράτους» (ibid.: 112). Ο ρόλος που καλούνται να αναλάβουν οι Κοιν.Σ.Επ., θα πρέπει να είναι αυτός της υποστήριξης και όχι της υποκατάστασης του κοινωνικού κράτους.

6.1.3 Τάσεις Αποκέντρωσης

Μια από τις προτάσεις διεξόδου από την κρίση αποτελεί η αποκέντρωση και η επιστροφή στην περιφέρεια. Η ανεργία που μαστιάζει τα αστικά κέντρα, αποτέλεσε αιτία αναζήτησης οικονομικής δραστηριότητας στους τομείς της γεωργίας, της κτηνοτροφίας κτλ. (Μαλκίδης, 2013). Η τάση αποκέντρωσης των τελευταίων ετών καθιστά πιο επιτακτικό το αίτημα για τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, από ότι στο παρελθόν. Πυλώνας της τοπικής ανάπτυξης μπορούν να αποτελέσουν οι Κοιν.Σ.Επ., και ειδικότερα οι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού οι οποίες είναι προσανατολισμένες στην προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος αλλά και στην ενδυνάμωση της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης (Γεώργμας, 2014).

6.2 Το «Κοινωνικό Κεφάλαιο»

Μια σημαντική έννοια στην οποία θα πρέπει να γίνει αναφορά κατά την διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. είναι το «Κοινωνικό Κεφάλαιο». Η έννοια του «Κοινωνικού Κεφαλαίου», έχει γίνει αντικείμενο συστηματικής μελέτης από πολλούς διακεκριμένους επιστήμονες διαχρονικά¹⁸ και κατά συνέπεια απαντώνται διεθνώς ποικίλοι παρεμφερείς ορισμοί του.

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας κρίνονται ικανοποιητικές δύο αναφορές για το κοινωνικό κεφάλαιο που προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς υψηλού κύρους.

¹⁸ Ενδεικτικά αναφέρονται οι εργασίες των P. Bourdieu, J. S. Coleman, A. Portes, R. Putnam και Francis Fukuyama.

Η πρώτη είναι της Παγκόσμιας Τράπεζας σύμφωνα με την οποία «*Το κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται στους θεσμούς, τις σχέσεις, και τους κανόνες που διαμορφώνουν την ποιότητα και την ποσότητα των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μιας κοινωνίας*» (World Bank <http://web.worldbank.org>). Η δεύτερη αναφορά πηγάζει από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), σύμφωνα με τον οποίον το Κοινωνικό Κεφάλαιο συνιστάται σε «*Δίκτυα μαζί με κοινούς κανόνες και κατανοήσεις τα οποία διευκολύνουν την συνεργασία εντός των ομάδων και μεταξύ των ομάδων*» (OECD Glossary <http://stats.oecd.org/glossary>).

Βασική μεταβλητή του Κοινωνικού Κεφαλαίου είναι η κοινωνική εμπιστοσύνη, στοιχείο που είναι σημαντικό για την επιτυχή πραγματοποίηση μιας κοινωνικής συναλλαγής αλλά και κάθε άλλης μορφής συναλλαγής και συνεργασίας (Ζάννης, 2011).

«Σε κοινωνιακό επίπεδο, η ύπαρξη γενικευμένης εμπιστοσύνης συμβάλλει στην διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών που δεν στηρίζονται στην καχυποψία. Διευκολύνει γενικά όλες τις δραστηριότητες σε μια κοινωνία και λειτουργεί ευεργετικά στην συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου.» (ibid.: 197)

«Πολλές μετρήσεις που έχουν διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο, αποδεικνύουν την θετική σχέση της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης με υψηλά επίπεδα κοινωνικής εμπιστοσύνης και κοινωνικού κεφαλαίου¹⁹.» (ibid.: 198)

Από τα παραπάνω, αναδεικνύονται και οι τρόποι με τους οποίους μπορεί το Κοινωνικό Κεφάλαιο να αποτελέσει παράγοντα εξέλιξης των Κοιν.Σ.Επ. και ευρύτερα της Κοινωνικής Οικονομίας. Η ενίσχυση της κοινωνικής εμπιστοσύνης, μέσω της υψηλής συγκέντρωσης Κοινωνικού Κεφαλαίου σε τοπικό επίπεδο, θα αποτελέσει γόνιμο έδαφος για την σύσταση και την υποστήριξη των Κοιν.Σ.Επ. Η σημασία του Κοινωνικού Κεφαλαίου, έχει αποτυπωθεί και σε μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπου διαπιστώνονται ενδείξεις για την ισχύ των τριών ακόλουθων βασικών υποθέσεων:

¹⁹ Ενδεικτικά : Putnam (1993), Fukuyama (1996), Knack and Keefer (1997), La Porta et al. (1997), Παρασκευόπουλος (2010)

- Το τοπικό Κοινωνικό Κεφάλαιο που δημιουργείται από τα τοπικά δίκτυα της κοινότητας οδηγεί στην εμφάνιση και την ανάπτυξη των τοπικών κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Οι τοπικές κοινωνικές επιχειρήσεις δημιουργούν περαιτέρω κοινωνικό κεφάλαιο το οποίο είναι διαθέσιμο στην συνέχεια για επιπρόσθετη ανάπτυξη.
- Μια τρίτη υπόθεση, αν και δεν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για την ισχύ της, δηλώνει ότι ως απόρροια της συνεργασίας και της αμοιβαίας υποστήριξης των τοπικών κοινωνικών επιχειρήσεων, δημιουργείται μια μορφή κοινωνικού κεφαλαίου για την ανάπτυξη μιας τοπικής κοινωνικής οικονομίας. (European Commission, 2003)

Όσα αναφέρθηκαν σχετικά με το Κοινωνικό Κεφάλαιο, μπορούν να το αναδείξουν σε θεμελιώδη αξία για μια βιώσιμη και κοινωνική επιχειρηματικότητα. Αποτελεί όρο αλλά και προϋπόθεση της Κοινωνικής Οικονομίας και συμβάλλει στην ανάδυση των ευοίωνων προοπτικών για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ.

6.3 Αξιοποίηση της δυναμικής της ΕΕ στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας

Η Ευρώπη αντιλαμβανόμενη την σημασία της Κοινωνικής Οικονομίας ανέλαβε σημαντικές δράσεις για την ανάδειξη και την υποστήριξή της. Ο αριθμός των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη υπολογίζεται περίπου σε 2 εκ. που αντιπροσωπεύουν το 10% του συνόλου των επιχειρήσεων στην ΕΕ. Περισσότεροι από 11 εκ. άτομα απασχολούνται σε αυτές, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 6% του συνόλου των εργαζομένων στην ΕΕ (European Commission, 2015c). Η δυναμική αυτή της Ε.Ε. στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας αποτελεί μια ευκαιρία για την Ελλάδα ώστε να χρησιμοποιήσει αυτή την δυναμική και να εξελιχθεί στον τομέα αυτό, αξιοποιώντας τις δοκιμασμένες καλές πρακτικές των κρατών μελών για την στήριξη των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων.

6.4 Αξιοποίηση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Ως Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Ε.Κ.Ε.) (Corporate Social Responsibility) ορίζεται «η λογική των συμβατικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων που ενσωματώνουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις δραστηριότητες και επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη» (Ζάννης, 2015b: 14). Δηλαδή πρόκειται για την επιχειρηματική δραστηριότητα, που δεν αποσκοπεί μονομερώς στο οικονομικό όφελος αλλά και στην επιδίωξη της κοινωνικής συνοχής και της περιβαλλοντικής προστασίας (ibid.).

Ένας από τους προσανατολισμούς που μπορεί να λάβει η Ε.Κ.Ε. για τις συμβατικές επιχειρήσεις είναι η υποστήριξη προς τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Ορισμένοι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτή η υποστήριξη είναι διά της παροχής τεχνογνωσίας και συμβουλών, μέσω αγοράς, προβολής ή/και διάθεσης των προϊόντων τους στην αγορά αλλά και με χορηγίες, είτε σε είδος είτε σε χρήμα (ibid.).

Τα παραπάνω υποδεικνύουν ότι η στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, από δράσεις Ε.Κ.Ε. των συμβατικών επιχειρήσεων, θα μπορούσε να αποτελέσει μια προοπτική για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. και γενικότερα των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Σε κάθε περίπτωση, προκειμένου να ευδοκιμήσουν οι Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα, εκτός από την υιοθέτηση των προτάσεων βελτίωσης που αναφέρθηκαν παραπάνω, σκόπιμο είναι να αξιοποιηθούν όλες οι πιθανές προοπτικές, ούτως ώστε οι Κοιν.Σ.Επ. να διαδραματίσουν αξιόλογο ρόλο στο μελλοντικό παραγωγικό μοντέλο της Ελλάδας.

Με την ολοκλήρωση του έκτου κεφαλαίου σκιαγραφήθηκαν οι σημαντικότερες προοπτικές για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα. Στο έβδομο κεφάλαιο παραθέτονται ορισμένες κατευθύνσεις βελτίωσης σχετικά με την σύσταση και λειτουργία των Κοιν.Σ.Επ., που προκειμένου να ενταχθούν στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ «ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ»

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν, επιχειρήθηκε η εξέταση του πλαισίου που διέπει τις Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα. Η πραγματικότητα που χαρακτηρίζει τις Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να θεωρηθεί διαφορούμενη. Ενώ επιδεικνύεται ενδιαφέρον για την προώθηση τους ως φορείς κοινωνικής επιχειρηματικότητας, το ισχύον σύστημα μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται φαίνεται να μην λειτουργεί ικανοποιητικά και αποδοτικά, υπονομεύοντας σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξή τους. Στα πλαίσια αυτής της μελέτης, αναφέρθηκαν τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ.

Ως ανταπόκριση στα προβλήματα που διαπιστώθηκαν παρατέθηκαν ορισμένες προτάσεις βελτίωσης, με σκοπό την επίλυσή τους. Ωστόσο, για αρκετά από αυτά, η επίλυση παρουσιάζει κενά σε πολλές διαστάσεις. Υπό το πρίσμα αυτό, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθούν ορισμένες κατευθύνεις προς διερεύνηση, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την επίλυση ορισμένων εξ αυτών.

7.1 Θεσμικό πλαίσιο

Παρόλο που ο νόμος 4019/2011, είναι ένας πρωτοποριακός νόμος που καθιέρωσε τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα, χαρακτηρίζεται από ελλείψεις που χρήζουν αντιμετώπισης. Ένα σημείο, όπου κρίνεται σκόπιμο να αποσαφηνιστεί στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, σχετίζεται με την διανομή των κερδών που προκύπτουν από την λειτουργία τους. Το σημαντικότερο στοιχείο που διακρίνει τις Κοιν.Σ.Επ. από τις υπόλοιπες μορφές μικρομεσαίων επιχειρήσεων, είναι ο κοινωνικός χαρακτήρας της λειτουργίας τους. Από τις τρεις μορφές των Κοιν.Σ.Επ., αυτές που θα μπορούσαν να εγείρουν τις περισσότερες αμφιβολίες σχετικά με τον κοινωνικό προσανατολισμό τους είναι οι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού, οι οποίες όπως αναφέρθηκε αποτελούν και την συντριπτική πλειοψηφία των Κοιν.Σ.Επ. στην Ελλάδα.

Όπως ορίζεται στην παρ. 2 του άρθρου 7 του νόμου, το 60% τουλάχιστον των κερδών των Κοιν.Σ.Επ. «διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας». Η διατύπωση αυτή κρίνεται μάλλον ασαφής καθώς

δεν διευκρινίζονται επαρκώς οι «δραστηριότητες» της επιχείρησης. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί πράγματι να έχουν κοινωνικό περιεχόμενο ή να αφορούν δράσεις επέκτασης της επιχείρησης, μπορεί όμως να στερούνται παντελώς κοινωνικού προσανατολισμού.

Επομένως μια σημαντική διευκρίνιση που θα μπορούσε να περιλαμβάνει ο εν λόγω νόμος είναι ο καθορισμός του κοινωνικού αντίκτυπου των δραστηριοτήτων στις οποίες διατίθενται τα κέρδη των Κοιν.Σ.Επ., προκειμένου να διασφαλιστεί ο κοινωνικός χαρακτήρας τους. Επιπλέον δυνητικά θα μπορούσε να γίνει πρόβλεψη, για μια υποχρεωτική συνδρομή σημαντικού ποσοστού από τα εν λόγω ετήσια κέρδη προς το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας του Άρθρου 9 του Ν. 4019. Η πρόβλεψη αυτή θα μπορούσε να διασφαλίσει ότι το συγκεκριμένο ποσοστό επί των κερδών θα χρησιμοποιούνταν από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας για σκοπούς που πραγματικά εξυπηρετούν την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας.

7.2 Χρηματοδότηση

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρατέθηκαν προτάσεις βελτίωσης που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του μείζονος προβλήματος της ελλιπούς χρηματοδότησης των Κοιν.Σ.Επ. Συμπληρωματικά, μια πρόβλεψη που θα μπορούσε να γίνει αφορά την διαφοροποίηση του ποσού χρηματοδότησης βάσει του χρόνου λειτουργίας τους. Καθώς οι ανάγκες των Κοιν.Σ.Επ. διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου λειτουργίας τους, τα μέσα που προτάθηκαν θα μπορούσαν να εξειδικευτούν και να διαφοροποιηθούν. Έτσι, θα μπορούσαν να διακριθούν σε χρηματοδοτικά μέσα που αφορούν την σύσταση των Κοιν.Σ.Επ., και τα οποία θα απευθύνονται στην οικονομική ενίσχυση όσων ενδιαφέρονται να συστήσουν τέτοιες μορφές επιχειρήσεων, σε μέσα που προορίζονται για όσες Κοιν.Σ.Επ. λειτουργούν για λίγα χρόνια αλλά και μέσα που αφορούν τις Κοιν.Σ.Επ. οι οποίες λειτουργούν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

7.3 Φορολογία

Η ισχύς του νόμου 4110/2013 οδήγησε στην κατάργηση των ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων των Κοιν.Σ.Επ. που προέβλεπε ο νόμος 4019/2011. Οι φοροαπαλλαγές αυτές, εκτός από κίνητρο σύστασης, αποτελούν μια μορφή έμμεσης οικονομικής ενίσχυσης από το κράτος. Επομένως θα μπορούσαν να επανέλθουν και μάλιστα να είναι μεγαλύτερες για τις νεοσύστατες κοινωνικές επιχειρήσεις καθώς και για τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και για όσες Κοιν.Σ.Επ. εξυπηρετούν ουσιαστικά δράσεις συλλογικότητας. Αναφορικά με τις υπόλοιπες κοινωνικές επιχειρήσεις, θα μπορούσε η φορολόγησή τους να είναι αντίστοιχη της κοινωνικής τους δραστηριότητας, λαμβάνοντας υπόψη τον κοινωνικό αντίκτυπο από την δράση τους.

7.4 Δείκτης Κοινωνικού Αντίκτυπου

Όπως αναφέρθηκε, ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας είναι ταχέως αναπτυσσόμενος, με αποτέλεσμα ο αριθμός των Κοινωνικών Επιχειρήσεων να αυξάνει χρόνο με τον χρόνο. Ωστόσο, η ραγδαία αυτή ανάπτυξη του τομέα εγείρει αμφιβολίες σχετικά με τον ουσιαστικό κοινωνικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων. Πολλοί θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι, ο κοινωνικός χαρακτήρας αποτελεί το όχημα που ορισμένοι χρησιμοποιούν προκειμένου να αξιοποιήσουν τις ευνοϊκές διατάξεις που διέπουν τις Κοιν.Σ.Επ.

Απάντηση σε αυτό το ζήτημα, είναι ο προσδιορισμός του κοινωνικού αντίκτυπου των Κοιν.Σ.Επ. όπως μπορεί να επιτευχθεί με την Μέτρηση Κοινωνικών Επιπτώσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι άξονες που αναφέρθηκαν στο υποκεφάλαιο 5.3 θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την εξαγωγή ενός δείκτη, ο οποίος θα προσδιορίζει ποσοτικά το κοινωνικό αντίκτυπο της δράσης τους. Ο δείκτης αυτός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως κριτήριο για την αξιοποίηση όλων των ευνοϊκών ρυθμίσεων που αφορούν τις Κοιν.Σ.Επ. Για παράδειγμα θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη, τόσο για την δυνατότητα υπαγωγής σε ευνοϊκές φορολογικές ρυθμίσεις, όσο και για την διεκδίκηση χρηματοδότησης. Η παραπάνω πρόταση θα μπορούσε να αποτελέσει και ένα κίνητρο για την ενίσχυση της κοινωνικής τους δράσης.

7.5 Υποστήριξη και Συμβουλευτική

Μία από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις, πριν και μετά την σύστασή τους, είναι η έλλειψη υποστήριξης και συμβουλευτικής για τα προβλήματα που θα εμφανίζονται πριν αλλά και κατά την διάρκεια της λειτουργίας τους. Στο Στρατηγικό Σχέδιο υπήρχε η πρόβλεψη οι εν λόγω υπηρεσίες να παρέχονται από τους Περιφερειακούς Υποστηρικτικούς Μηχανισμούς. Η αδυναμία σύστασης ωστόσο αυτών των δομών, στέρησε από τις Κοιν.Σ.Επ. την δυνατότητα συμβουλευτικής.

Προκειμένου να επιλυθεί αυτό το ζήτημα, κρίνεται αναγκαία η ταχύτερη δυνατή λειτουργία των δομών που προβλέπονται στο Στρατηγικό Σχέδιο και ο ακριβής καθορισμός του πλαισίου λειτουργίας των μηχανισμών αυτών αλλά και των υπηρεσιών που θα παρέχουν στις επιχειρήσεις. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να προταθεί η ενσωμάτωση ορισμένων υπηρεσιών υποστήριξης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε ήδη υπάρχοντες φορείς, που έχουν τον ρόλο της στήριξης της επιχειρηματικότητας και λειτουργούν σε όλες τις περιοχές της χώρας, όπως για παράδειγμα οι υπηρεσίες του ΟΑΕΔ. Οι υπηρεσίες συμβουλευτικής θα μπορούσαν να παρέχονται, εκτός από θεσμοθετημένους οργανισμούς, και από ιδιώτες συμβούλους οι οποίοι θα είναι συμβεβλημένοι με το Δημόσιο.

7.6 Επιχειρηματικοί Άγγελοι

Δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός για να χαρακτηρίσει την έννοια του «επιχειρηματικού αγγέλου». Ο ορισμός που παραθέτει η Γενική Διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις Επιχειρήσεις και την Βιομηχανία, προσδιορίζει τον επιχειρηματικό άγγελο ως:

«Ένα πεπειραμένο ιδιώτη, συνήθως με εμπειρία στον τομέα των επιχειρήσεων, ο οποίος επενδύει άμεσα μέρος των περιουσιακών στοιχείων σε νέες και αναπτυσσόμενες και μη εισηγμένες επιχειρήσεις. Εκτός από κεφάλαια, οι επιχειρηματικοί άγγελοι παρέχουν την εμπειρία τους στην διαχείριση επιχειρήσεων» (CSEC, 2012: 4).

Ο όρος «επιχειρηματικός άγγελος» αναφέρεται σε ιδιώτες επενδυτές που χρηματοδοτούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα κατά την ίδρυσή τους, παρέχοντας τους έτσι την ευκαιρία να κάνουν τα πρώτα βήματά τους στην αγορά. Εκτός από χρηματοδότηση, παρέχουν και διοικητική βοήθεια μέσα από τις εμπειρίες τους και τις επιχειρηματικές δεξιότητές τους. Το αντάλλαγμα για την χρηματοδοτική τους βοήθεια, είναι η συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο της επιχείρησης (Δ.Ε.Α./Ε.Β.Ε.Α., 2014).

Δεδομένου ότι οι κρατικές επιχορηγήσεις προς τις κοινωνικές επιχειρήσεις είναι περιορισμένες και οι τράπεζες και οι συμβατικοί επενδυτές ζητούν πολλές εγγυήσεις για την χρηματοδότηση, μια πρόταση θα μπορούσε να είναι η διαμόρφωση ενός δικτύου κοινωνικών επιχειρηματικών αγγέλων που να απευθύνεται προς τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Οι κοινωνικοί επιχειρηματικοί άγγελοι θα έχουν ως κίνητρο την προσφορά αρωγής σε κοινωνικούς επιχειρηματίες που είτε έχουν συστήσει είτε θέλουν να συστήσουν μία Κοιν.Σ.Επ. Οι επιχειρηματικοί άγγελοι θα μπορούσαν να συνδράμουν οικονομικά, να προσφέρουν την πολύτιμη εμπειρία τους, ακόμα και να συμμετέχουν ως ιδρυτικά μέλη σε νεοσύστατες Κοιν.Σ.Επ. ή να αγοράσουν συνεταιριστικές μερίδες από ήδη υπάρχουσες. Η δράση του δικτύου των επιχειρηματικών αγγέλων θα μπορούσε να αποτελέσει εφελκυστήρα για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ.

7.7 Δικτύωση

Η ελλιπής δικτύωση και εδραίωση συμμαχιών που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ., θα μπορούσε να αποτελέσει παράγοντα υπονόμευσης της δυνατότητας ανάπτυξής τους. Η δικτύωση είναι ακόμη μια λειτουργία που θα επιτελούσαν οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί Υποστήριξης ανάμεσα στις Κοιν.Σ.Επ., τους τοπικούς φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς) και την κοινωνία των πολιτών, προκειμένου να υλοποιηθούν Σύμφωνα Συνεργασίας, που θα ευνοούσαν την ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, όπως αναφέρεται στο Στρατηγικό Σχέδιο. Οι περιφερειακοί μηχανισμοί θεωρούνται οι καταλληλότερες δομές για την επιτέλεση αυτής της λειτουργίας, για αυτό τον λόγο κρίνεται αναγκαία η σύστασή τους.

7.8 Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών

Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών προσφέρει πολλές ευκαιρίες που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την εύρυθμη λειτουργία του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Η συμβολή των νέων τεχνολογιών είναι ιδιαίτερα σημαντική στους τομείς της δικτύωσης, της ενημέρωσης, της διάδοσης της γνώσης, της συμβουλευτικής αλλά και στην επίσπευση των διαδικασιών σύστασης των Κοιν.Σ.Επ., όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Ενδεικτικά θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια διαδικτυακή πλατφόρμα στα πρότυπα της πλατφόρμας StartUpGreece στην οποία θα είχαν δυνατότητα εγγραφονται όλες οι Κοιν.Σ.Επ. Δυνατότητα εγγραφής θα έχουν επίσης δημόσιοι οργανισμοί αλλά και επενδυτές. Οι χρήστες αυτής της ψηφιακής πλατφόρμας, θα μπορούσαν να ενημερώνονται για κρατικές και ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις αλλά και να αναζητούν χρηματοδότηση στους εγγεγραμμένους επενδυτές. Ακόμα, μέσω forum θα ανταλλάσσονταν βέλτιστες πρακτικές και εμπειρίες, στοιχεία σημαντικά ιδιαίτερα για τις νεοσύστατες Κοιν.Σ.Επ. Επιπρόσθετα, η εγγεγραμμένη Κοιν.Σ.Επ. θα είχε την δυνατότητα επικοινωνίας με άλλες ομοειδείς, με δυνητικό αποτέλεσμα την ενθάρρυνση των συνεργασιών και την προώθηση της δικτύωσης. Στην πλατφόρμα θα μπορούν να αρθρογραφούν και ειδικοί στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας που θα καθοδηγούν τους ενδιαφερόμενους, ενώ θα δίνεται και η δυνατότητα απευθείας επικοινωνίας των Κοιν.Σ.Επ. μαζί τους, για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Όσα αναφέρθηκαν σε αυτή την ενότητα, θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα νέο πεδίο έρευνας σχετικά με τις προτάσεις βελτίωσης του πλαισίου που διέπει τις Κοιν.Σ.Επ. Ωστόσο, η δυνατότητα εφαρμογής τους εντός μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ., χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

Επίλογος

Με την παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να εξεταστεί το πλαίσιο και οι προοπτικές ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. που συνιστούν μία μορφή κοινωνικής επιχείρησης στην Ελλάδα.

Μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων δραστηριοποιούνται εδώ και δεκαετίες στην υπόλοιπη Ευρώπη, ενώ διεκδικούν ολοένα και αυξανόμενο μερίδιο από την δραστηριοποίηση της συνολικής επιχειρηματικότητας. Η δυναμική των κοινωνικών επιχειρήσεων υποστηρίζεται από μια σειρά προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που αναπτύχθηκαν από την Ε.Ε. τα οποία σχετίζονται με τον τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και έχουν ως στόχο, μεταξύ άλλων, την αντιμετώπιση της κρίσης και των συνεπειών της.

Παρόλο που ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι πολλά υποσχόμενος για την αντιμετώπιση της γενικής οικονομικοκοινωνικής κρίσης στην Ευρώπη, δεν μπορεί να γίνει η ίδια παρατήρηση και για την Ελλάδα. Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου το ελλιπές νομοθετικό πλαίσιο στη χώρα μας για την οριοθέτηση και υποστήριξη του τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Προκειμένου να τεθούν οι θεσμικές βάσεις για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, ψηφίστηκε το Σεπτέμβριο του 2011 ο Ν. 4019, με τον οποίο, αφενός επιχειρείται η οριοθέτηση και νομική αναγνώριση του χώρου της κοινωνικής οικονομίας, αφετέρου θεσμοθετείται μία νέα μορφή κοινωνικής επιχειρηματικότητας, η Κοιν.Σ.Επ.

Η ψήφιση του νόμου όμως από μόνη της δεν αρκεί για την ανάπτυξη των Κοιν.Σ.Επ. ενώ τα μέχρι τώρα στοιχεία για την εξέλιξή τους δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Η υποτονικότητα αυτή οφείλεται σε μία σειρά δυσεπίλυτων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν κατά την σύσταση και λειτουργία τους και σε ελλείψεις που στέρησαν και εξακολουθούν να στερούν τα απαραίτητα εργαλεία που θα επιταχύνουν την πρόοδο της εξέλιξής τους.

Ναυαρχίδα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Κοιν.Σ.Επ. είναι η ελλιπής χρηματοδότησή τους. Τα αποσπασματικά κρατικά προγράμματα για την ενίσχυση του τομέα σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια χρηματοδοτικών εργαλείων και θεσμών,

αποτελούν ίσως τους βασικότερους παράγοντες για την υπανάπτυξη του τομέα στην Ελλάδα. Σημαντικό μερίδιο ευθύνης θα πρέπει να αποδοθεί και στην έλλειψη συμβουλευτικής και υποστήριξης προς τις Κοιν.Σ.Επ., που αποτελεί συστατικό στοιχείο για την ορθή και οργανωμένη λειτουργία τους. Εκτός των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν, που αποτελούν τα βασικότερα προβλήματα, οι Κοιν.Σ.Επ. αντιμετωπίζουν και μια σειρά επιπρόσθετων προβλημάτων που δυσχεραίνουν την ανάπτυξή τους. Αυτά αφορούν την φορολογική αντιμετώπισή τους, την δυσκολία δικτύωσής τους καθώς και την απουσία εκπροσώπησής τους.

Προκειμένου να επιλυθούν τα ανωτέρω προβλήματα και να διευκολυνθεί η σύσταση και η λειτουργία τους, παρατίθενται μια σειρά από προτάσεις βελτίωσης με σημαντικότερες την δημιουργία κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων, την σύσταση υποστηρικτικών μηχανισμών, την προώθηση της δικτύωσης αλλά και τρόπους για την διαμόρφωση πνεύματος κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Η υιοθέτηση των παραπάνω προτάσεων, δύναται να συντελέσει στην δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη και την δραστηριοποίηση των Κοιν.Σ.Επ.

Όμως για αρκετά από τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν, η επίλυση παρουσιάζει κενά σε πολλές διαστάσεις. Κατά συνέπεια κρίθηκε σκόπιμο να παρατεθούν ορισμένες κατευθύνεις προς διερεύνηση, οι οποίες σχετίζονται με την επίλυση ορισμένων εκ των προβλημάτων που διαπιστώθηκαν, των οποίων ωστόσο η δυνατότητα εφαρμογής χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

Το φαινόμενο της ελλιπούς ανάπτυξης των Κοιν.Σ.Επ. θα πρέπει να αποδοθεί σε λανθασμένους χειρισμούς της δυναμικής τους από πλευράς του κράτους, και όχι σε έλλειψη των προοπτικών ανάπτυξής τους. Όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, υπάρχουν αρκετές προοπτικές που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν. Οι βασικότερες προοπτικές είναι εκείνες που δημιούργησε η κρίση. Η σοβαρή ύφεση επηρέασε την ικανότητα επιβίωσης πολλών επιχειρήσεων, κυρίως των ΜμΕ, γεγονός που μπορεί να ανοίξει τον δρόμο για την δημιουργία Κοιν.Σ.Επ. Ακόμα η κρίση αποτέλεσε τον βασικό συντελεστή για την ανάδειξη των αδυναμιών του κράτους πρόνοιας. Και σε αυτό το τομέα οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να αποτελέσουν διέξοδο, αναλαμβάνοντας αυτές την παροχή μιας σειράς από υπηρεσίες προνοιακού χαρακτήρα, που ενέπιπταν στο κράτος πρόνοιας.

Σημαντικές ακόμη προοπτικές αποτελούν η υιοθέτηση κάλων πρακτικών από χώρες με αναπτυγμένη κοινωνική οικονομία, η αξιοποίηση όλων των εργαλείων που προσφέρει η Ε.Ε., η ενίσχυση του τοπικού Κοινωνικού Κεφαλαίου και των δράσεων Ε.Κ.Ε. από συμβατικές επιχειρήσεις που μπορούν να προωθήσουν την σύσταση και την υποστήριξη των Κοιν.Σ.Επ. Μέσα σε αυτό το ευνοϊκό περιβάλλον, οι Κοιν.Σ.Επ. θα μπορούσαν να αναδειχθούν ως βασικές μορφές επιχειρηματικότητας.

Μέσα στη δίνη της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, η συζήτηση για την πραγμάτωση της Κοινωνικής Οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, είναι πιο επίκαιρη από ποτέ, καθώς δύναται να αναλάβει τον καθοριστικό ρόλο της ανάκαμψης. Διαχρονικά έχει αποδείξει ότι αποτελεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία αφενός για την επίλυση κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων και αφετέρου για την επίτευξη μιας βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης.

Από όλα όσα αναφέρθηκαν, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας μέσω των Κοιν.Σ.Επ. αποτελεί μια αναγκαιότητα και απάντηση στις κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα. Η προώθηση αυτής της μορφής Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας θα δράσουν ως καταλύτης για την υλοποίηση του οράματος για μια Ελλάδα αλληλέγγυα και κοινωνικά δίκαιη.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Στα αγγλικά

Balourdos, D., Geormas, K. (2012), *Social economy - laying the groundwork for innovative solutions to today's challenges (Paris, 10-11 December 2012) Social Economy in Greece: from childhood to adolescent.* [pdf] Available at: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9621&langId=en> [Accessed on 24 July,2015].

Campos, JLM., Ávila, RC. (2012), *THE SOCIAL ECONOMY IN THE EUROPEAN UNION*, [pdf] European Economic and Social Committee Available at: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/ge-30-12-790-en-c.pdf> [Accessed on 16 July,2015].

Centre for Strategy & Evaluation Services (CSES). (2012), *Evaluation of EU Member States' Business Angel Markets and Policies Final report*, [pdf] Available at: http://ec.europa.eu/enterprise/dg/files/ba-rep_en.pdf [Accessed on 25 August, 2015].

CICOPA. (2014), *Heading towards a cooperative shockwave: the adoption of the law on the social and solidarity economy in France* [online] Available at: <http://www.cicopa.coop/Heading-towards-a-cooperative.html> [Accessed on 26 August,2015].

CICOPA. (2013), *Promoting cooperatives and the Social Economy in Greece.* [pdf] Available at: http://www.cicopa.coop/IMG/pdf/Promoting_cooperatives_and_the_social_economy_in_Greece_Sep_2013-5.pdf [Accessed on 16 July,2015].

Defourny, J., Nyssens, M. (2012), *The EMES approach of social enterprise in a comparative perspective*, [pdf] WP no 12/03, EMES European Research Network asbl Available at: http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/180666/1/EMES%20WP%2012_03%20JD%20MN.pdf [Accessed on 19 July,2015].

Defourny, J. (2001), *Introduction: from third sector to social enterprise*, in: C. Borzaga, and J. Defourny (eds), *The Emergence of Social Enterprise, London and New York: Routledge*, p.p 1-24 [pdf] Available at: <http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/90501/1/From%20Third%20Sector%20to%20Social%20Enterprise.pdf> [Accessed on 19 July,2015].

Defourny, J., Develtere, P. (1999), *The Social Economy: The Worldwide Making of a Third Sector*, [pdf] Centre d' Economie Sociale Universite de Liege Available at: http://emes.net/content/uploads/publications/Defourny.Develtere_SE_NorthSouth_Chap1_EN.pdf [Accessed on 19 July,2015].

European Commission. (2015a), *Expert Group (Social Entrepreneurship)*, [online] (Last updated on 07th August 2015). Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/expert-group/index_en.htm [Accessed on 10 August, 2015].

European Commission. (2015b), *Social Impact Measurement Sub-group* [online] (Last updated on 27th May 2015). Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/expert-group/social_impact/index_en.htm [Accessed on 10 August, 2015].

European Commission. (2015c), *Social economy in the EU* [online] (Last updated on 10th August 2015). Available at: http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/social-economy/index_en.htm [Accessed on 17 August,2015].

European Commission. (2014a), *Co-operatives*, [online] (Last updated on 04th June 2014). Available at: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm [Accessed on 23 July,2015].

European Commission. (2014b), *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe – Synthesis Report* [pdf] Available at: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en> [Accessed on 5 August, 2015].

European Commission. (2014c), *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe Country Report: Greece* [pdf] Available at: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13303&langId=en> [Accessed on 5 August, 2015].

European Commission. (2014d), *The 2015 Ageing Report Underlying Assumptions and Projection Methodologies* [pdf] Available at: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee8_en.pdf [Accessed on 20 August, 2015].

European Commission. (2012), *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Single Market Act II Together for new growth*, [pdf] Brussels, 3.10.2012 COM(2012) 573 final Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/smact/docs/single-market-act2_en.pdf [Accessed on 25 July,2015].

European Commission. (2011a), *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a European Union Programme for Social Change and Innovation*, [pdf] Brussels, 6.10.2011 COM(2011) 609 final. 2011/0270 (COD) Available at: http://europalavoro.lavoro.gov.it/Documents/sci_proposal_en.pdf [Accessed on 25 July,2015].

European Commission. (2011c), *New measures to stimulate funding for social businesses*, [pdf] Brussels, 7.12.2011 Available at: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1512_en.pdf [Accessed on 21 July,2015].

European Commission. (2011b), *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Social Business Initiative Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*, [pdf] Brussels, 25.10.2011 COM(2011) 682 final Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf [Accessed on 25 July,2015].

European Commission. (2010), *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION: Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, [pdf] Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020 final Available at: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/download/082dbcc530b1bf490130bc68e5d046e9.do> [Accessed on 20 July,2015].

European Commission. (2003), *EU RESEARCH ON SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe CONSCISE* [pdf] Available at: https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/conscise-final-report_en.pdf [Accessed on 20 August, 2015].

GECES. (2014), *Proposed Approaches to Social Impact Measurement in European Commission legislation and in practice relating to: EuSEFs and the EaSI*. [pdf] Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/expert-group/social_impact/140605-sub-group-report_en.pdf [Accessed on 13 July, 2015]

Nasioulas, I., Mavroeidis, V. (2013), *THE SOCIAL BUSINESS SECTOR IN GREECE Systemic Failures and Positive Action Potentials based on strengths of the Hellenic Ministry of Development and Competitiveness.*, [pdf] EUROPEAN COMMISSION SOCIAL BUSINESS INITIATIVE GROUP OF EXPERTS ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP (GECES) Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/expert-group/contributions/131128_ioannis-nasioulas_en.pdf [Accessed on 14 July, 2015]

Nasioulas, I. (2012), *COOPERATIVES AND ASSOCIATIONS IN GREECE Reform proposals concerning establishment procedures.* , [pdf] The European Commission Social Business Initiative - GECES Group of Experts on Social Entrepreneurship. Available at: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/expert-group/geces/nasioulas2_en.pdf [Accessed on 14 July, 2015]

Nasioulas, I. (2011), *Greek Social Economy at the crossroads Law 4019/2011 and the institutionalization challenge.*, [pdf] Working Paper No 2011/10, CIRIEC. Available at: http://www.ciriec.ulg.ac.be/fr/telechargements/WORKING_PAPERS/WP11-10.pdf [Accessed on 11 July, 2015]

OECD. (2002), *SOCIAL CAPITAL*, [online] (Last updated on 13th March 2014), Available at: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3560>, [Accessed on 10 August, 2015].

Poon D. (2011), *The Emergence and Development of Social Enterprise Sectors*, [pdf], University of Pennsylvania Available at: <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=sire> ,[Accessed on 10 July, 2015]

Travaglini, C., Bandini, F., Mancinone, K. (2010), “ *Social Enterprise in Europe: Governance Models – An analysis of governance models in social enterprises through a comparative study of the legislation of eleven countries*” [pdf], WP no 75, University of Bologna Available at: <http://core.ac.uk/download/pdf/6327412.pdf> ,[Accessed on 8 August, 2015]

World Bank. (2011), “*What is Social Capital*”, [online] Available at: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/EXTTSOCIALCAPITAL/0,,contentMDK:20185164~menuPK:418217~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:401015,00.html> ,[Accessed on 7 August, 2015].

Στα ελληνικά

Αναπτυξιακή Σύμπραξη – «ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗ». (χ.χ.) , *Τι είναι τα ΤοπΣΑ*; [online] Διαθέσιμο σε : <http://topsa.akomm.gr/gr/4.html> [Ανακτήθηκε 25 Ιουλίου, 2015]

Βουλή των Ελλήνων. (2011), *ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»* [pdf] Διαθέσιμο σε: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-koinep-eis.pdf> [Ανακτήθηκε 18 Ιουλίου, 2015]

Γεώργιας, Κ. (2013), *Η κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*, στο: Κ. Γεώργιας (Επιμ.), *Κοινωνική Οικονομία Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις/Δοκίμιο 20, σ.σ. 14-15

Δίκτυο Επιχειρηματικών Αγγέλων Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών (Δ.Ε.Α./Ε.Β.Ε.Α.). (2014), *Κανονισμός Λειτουργίας*, [pdf] Διαθέσιμο σε: http://www.businessangelsgreece.gr/images/Article_Media/RuleBook.pdf [Ανακτήθηκε 25 Αυγούστου, 2015]

ΕΣΠΑ. (2014a), *Λειτουργία Περιφερειακών Μηχανισμών Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και ευρύτερα των πρωτοβουλιών της Κοινωνικής Οικονομίας*, [online] Διαθέσιμο σε : <http://www.espa.gr/el/pages/ProclamationsFS.aspx?item=2553> [Ανακτήθηκε 28 Ιουλίου, 2015]

ΕΣΠΑ. (2014b), *Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη 10.000 ανέργων ωφελούμενων από Τοπικά σχέδια για την Απασχόληση (ΤοπΣΑ) και Τοπικές Δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες (ΤοπΕΚΟ)*, [online] (Ημερομηνία τελευταίας τροποποίησης 28 Ιουλίου 2014) Διαθέσιμο σε : <https://www.espa.gr/el/pages/ProclamationsFS.aspx?item=2543> [Ανακτήθηκε 30 Ιουλίου, 2015]

ΕΥΚΕΚΟ. «Τοπικές δράσεις για ευάλωτες ομάδες (ΤΟΠΕΚΟ)», <http://www.keko.gr/el/Pages/topeko.aspx>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014), *Επιχειρήσεις και Βιομηχανία Ενημερωτικό δελτίο SBA 2014 ΕΛΛΑΔΑ* [pdf] Διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2014/greece_el.pdf [Ανακτήθηκε 20 Αυγούστου, 2015]

Ζάννης, Π. (2015a), *Οδηγός παρακολούθησης του έργου των φορέων της κοινωνικής οικονομίας*

Ζάννης, Π. (2015b), *ΤΕΛΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ Π.1.2 «Τεχνικές αξιοποίησης της ΕΚΕ από τις κοινωνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στα όρια του Δήμου Αθηναίων»*, Τμήμα Ερευνητικών Προγραμμάτων Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας, Τ.Ε.Ι. Αθήνας

Ζάννης, Π. (2015c), *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Πολιτική: Ο Προσδιορισμός της Σχέσης. Τα διλήμματα στις Εφαρμογές*, [pdf] Ηλεκτρονικό Περιοδικό Κοινωνική

Πολιτική Τεύχος 3, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, Διαθέσιμο σε:
<http://eekp.gr/wp-content/uploads/2015/02/PERIODIKO-T-JAN-2015.pdf>

[Ανακτήθηκε 21 Ιουλίου, 2015]

Ζάννης, Π. (2013), *Δημοκρατία και Κοινωνική Πολιτική σε Μετάβαση. Ο Τρίτος Τομέας: Μία Γενική Θεωρία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σ.σ 138-139

Καλογεροπούλου, Μ., Σιάχου, Ε. (2012), *Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων και Στήριξη στο Ξεκίνημα* στο: Σ. Λιούκας (Επιμ.), *Καινοτομώ-Επιχειρώ*, [pdf] Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών Διαθέσιμο σε:

http://www.mke.aueb.gr/system/resources/2015/03/02/14_46_43_669_Thermokoitides_Epixeiriseon_kai_stiriksi_sto_ksekinima.pdf [Ανακτήθηκε 28 Ιουλίου, 2015]

Κασσαβέτης, Δ. (2013), *Η κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*, στο: Κ. Γεώργιας (Επιμ.), *Κοινωνική Οικονομία Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις/Δοκίμιο 20, σ.σ. 45-63

Κατσίκης, Ι., Παπαγιαννάκης, Γ. (2012), *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*, στο: Σ. Λιούκας (Επιμ.), *Καινοτομώ-Επιχειρώ*, [pdf] Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών Διαθέσιμο σε:

http://www.mke.aueb.gr/system/resources/2015/03/02/14_51_51_862_Social_entrepreneurship.pdf [Ανακτήθηκε 18 Αυγούστου, 2015]

Μαλκίδης, Θ. (2013), *Οικονομική κρίση και ανάπτυξη της περιφέρειας*, [pdf] Εισήγηση στο: 7ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. "Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ. ΑΙΤΙΕΣ, ΕΥΘΥΝΕΣ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ, ΜΕΤΡΑ, ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ", Μέτσοβο, 12-15 Σεπτεμβρίου 2013 Διαθέσιμο σε:
http://www.ntua.gr/MIRC/7th_conference/ergasies/MALKIDHS_THEOFANHS_abstract.pdf [Ανακτήθηκε 18 Αυγούστου, 2015]

Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Τ.Ε.Ι. Αθήνας, *Θερμοκοιτίδες*, [online] Διαθέσιμο σε:

http://www.moke.teiath.gr/epixeirein/index.php?option=com_content&view=article&id=72&Itemid=55 [Ανακτήθηκε 28 Ιουλίου, 2015]

Νασιούλας, Ι. (2015), *Κοινωνική Οικονομία: Μια βιώσιμη εναλλακτική;*, [pdf] Παρατηρητήριο για την Κρίση, Διαθέσιμο σε: <http://crisisobs.gr/2015/01/ioannis-nasioulas-kinoniki-ikonomia-mia-viosimi-enallaktiki/> [Ανακτήθηκε 30 Ιουλίου, 2015]

Νασιούλας, Ι. (2013a), *Η κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*, στο: Κ. Γεώργιας (Επιμ.), *Κοινωνική Οικονομία Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις/Δοκίμιο 20, σ.σ.117-134

Νασιούλας, Ι. (2013b), *ΑΝΑΦΟΡΑ #12 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Φοιτητών Μια μικρή επανάσταση για να κρατήσουμε τους νέους στην Ελλάδα*, [pdf] EUROPEAN COMMISSION SOCIAL BUSINESS INITIATIVE GROUP OF EXPERTS ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP (GECES) Διαθέσιμο σε: <http://www.social-economy.com/Proposal%2012%20-%20Ioannis%20Nasioulas.pdf> [Ανακτήθηκε 13 Αυγούστου, 2015]

Νικολάου, Ι. (2014), *Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ*, [pdf] Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης, Διαθέσιμο σε: <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.2.pdf> [Ανακτήθηκε 05 Αυγούστου, 2015]

Ο.Κ.Ε. (2013), *ΓΝΩΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε. «Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»* [pdf] Διαθέσιμο σε: http://www.oke.gr/opinion/op_285.pdf [Ανακτήθηκε 02 Αυγούστου, 2015]

Ρομπόλης, Σ. (2013), *Οικονομική Κρίση και Κοινωνικό Κράτος*, [pdf] Ηλεκτρονικό Περιοδικό Κοινωνική Πολιτική Τεύχος 1, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής Διαθέσιμο σε: http://eekp.gr/wp-content/uploads/2013/08/vol1_paper3.pdf [Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2015]

Τ.Ε.Ι. Αθήνας. (2013), *Επιχειρησιακό Σχέδιο προώθησης Δράσεων Κοινωνικής Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας στο Δήμο Αθηναίων* [pdf] Διαθέσιμο σε: http://www.developathens.gr/sites/all/themes/clean_theme/doc/%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%9A%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%

[BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1.pdf](#) [Ανακτήθηκε 21 Ιουλίου, 2015]

Τζουβελέκας, Μ., Zoehrer, K. (2015), *Ο Νόμος 4019/2011 – Προϋποθέσεις Λειτουργίας της Κοινωνικής Οικονομίας για μια Βιώσιμη Αγορά Εργασίας.*, [pdf] Ηλεκτρονικό Περιοδικό Κοινωνική Πολιτική Τεύχος 3, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, Διαθέσιμο σε: <http://eekp.gr/wp-content/uploads/2015/02/PERIODIKO-T-JAN-2015.pdf> [Ανακτήθηκε 21 Ιουλίου, 2015]

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. (2014) *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη*, [pdf] Διαθέσιμο σε: <http://www.ypakp.gr/uploads/docs/7695.pdf> [Ανακτήθηκε 12 Αυγούστου, 2015]

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. (2013) , *Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητα*, [pdf] Διαθέσιμο σε: <http://goo.gl/OhpyGr> [Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου, 2015]

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. (2012), *Τοπικά Ολοκληρωμένα Προγράμματα για τις Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες (ΤΟΠ ΕΚΟ)*, [pdf] Διαθέσιμο σε: http://www.keko.gr/el/Documents/Entypo_TOP_EKO.pdf [Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου, 2015]

Equal. (2006), *ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ*. [pdf] Available at: http://www.tour.teithe.gr/get_file.php?f=112 [Accessed on 11 August, 2015].

Equal. (2005), *Προτάσεις πολιτικής Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας* [pdf] Available at: <http://www.equal-greece.gr/images/logo/FINAL%20POLITIKI.p.pdf> [Accessed on 07 August, 2015].

Start Up Greece. (2012), *Διαδικασίες Ίδρυσης-Σύστασης Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.)*, [online] Διαθέσιμο σε: <http://www.startupgreece.gov.gr/el/content/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE>

[Ε%ΑΕ%CF%82-](#)

[%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%](#)

[B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%ΑΕ%CF%82-](#)

[%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%ΑF%CF%81%CE%B7%CF%](#)

[83%CE%B7%CF%82-](#)

[%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%83%CE%B5%CF%80](#) [Ανακτήθηκε

10 Αυγούστου, 2015]

Νομοθετικό Πλαίσιο

Νόμος 4110 «Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις» ΦΕΚ Α΄ 17//23-01-2013

Νόμος 4052 «Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για εφαρμογή του νόμου «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας» και άλλες διατάξεις.» ΦΕΚ Α΄ 41/01-03-2012

Νόμος 4015 «Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – Οργάνωση της εποπτείας του Κράτους.» ΦΕΚ Α΄ 210/21-09-2011

Νόμος 2810 «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις» ΦΕΚ Α΄ 61/09-03-2000

Νόμος 2716 «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ Α΄ 96/17-05-1999

Νόμος 1667 «Αστικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ Α΄ 196/06-12-1986

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)
Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr